

MARINEBLAD

NUMMER 3 | MEI 2013 | JAARGANG 123

UITGAVE VAN DE KONINKLIJKE VERENIGING VAN MARINEOFFICIEREN

Koning Willem-Alexander

- Defensie versterkt cybercapaciteit
- Private of publieke beveiliging tegen piraterij?
- Interview met oorlogsveteraan

 KVMO 1883-2013 **130**

www.kvmo.nl

*Hare Koninklijke
Hoogheid Prinses
Beatrix. (RVD, foto
Frank van Beek)*

inhoud

COLUMNS

- 3 **VOORZITTER KVMO**
- 17 **SERGEI BOEKE**
- 30 **KO COLIJN**

MENSEN

- 12 **IN MEMORIAM**
Gerard Brand
- 24 **TERUGBLIKKEN MET**
Felix Bakker
- 31 **EN MIJN SCRIPTIE IS**
Chris Beumer
- 32 **JONGEREN 10X**
Arie Verheij
- 35 **IN MEMORIAM**

ACTUEEL / KENNIS

- 4 **CYBER**
Defensie geeft vorm aan
cybercapaciteit
- 10 **TROONSWISSELING**
Koninklijke verbondenheid
in beeld
- 13 **OPINIE**
Veiligheid op zee en
privébewakers
- 20 **ACHTERGROND**
Opnieuw op zoek naar het
(Nieuwe) evenwicht

VASTE RUBRIEKEN

- 9 **CARTOON**
- 9 **REACTIES**
- 18 **VERLEDEN-HEDEN**
Het Marineblad in 1980
- 28 **BOEKEN**
- 33 **KVMO ZAKEN**
Herdenking Zr. Ms. Adder
- 35 **ACTIVITEITEN**

ISSN: 0025-3340

Hoofredactie:KLTZ ing. M.E.M. de Natris
Mw. drs. M.L.G. Lijmbach**Eindredactie**

Mw. drs. M.L.G. Lijmbach

Artikelencommissiedrs. A.A. Bon, LTZA 1 mr. M.D. Fink,
LTZT 1 F.G. Marx MSc., KPLADBZ N. de
Lange Bc., LTZE 2 OC dr. ir. W.L. van Norden,
LTZ 2 OC drs. R.M. de Ruiter, LTKOLMARNS
dr. drs. A.J.E. Wagemaker MA,
MAJMARNS R.A.J. de Wit**Medewerkers aan dit nummer:**KLTZ bd. mr. O. W. Borgeld, mw. drs. Z. Borgeld-
Guman, mr. S. Boeke, prof. dr. J. Colijn,
KLTZT H. Boomstra (cartoon)
AVDD (foto's, tenzij anders vermeld)**Adres redactie**Wassenaarseweg 2
2596 CH Den Haag
Tel. 070-383 95 04
marineblad@kvmo.nl
www.kvmo.nl**Vormgeving**Frank de Wit
Tel. 038-455 17 54**Drukwerk**Épos|Press
Postbus 1070
8001 BB Zwolle**Advertenties**

070-383 95 04

AbonnementenVoor leden van de KVMO is het Marineblad
gratis. Informatie over het lidmaatschap van de
KVMO staat op:
**www.kvmo.nl/
veelgestelde-vragen**
Niet-leden betalen € 49,50 (NL) of € 69,50
(buitenland) per jaar.**Copyright Marineblad**Overname van artikelen is enkel toegestaan na
schriftelijke toestemming van de redactie en
onder uitdrukkelijke vermelding van de bron.
Artikelen in het Marineblad vertolken niet
noodzakelijk de visie van het hoofdbestuur van
de Koninklijke Vereniging van Marineofficieren
of van de redactie. De inhoud van artikelen blijft
geheel voor verantwoording van de auteur(s).
Richtlijnen voor het schrijven en aanleveren van
artikelen zijn in te zien op
www.kvmo.nl/marineblad.**Adreswijziging**Zo tijdig mogelijk schriftelijk doorgeven aan:
Secretariaat KVMO
Antwoordnummer 93244
2509 WB Den Haag
(geen postzegel nodig)
of **secretariaat@kvmo.nl**

column

Als het Marineblad op uw deurmat valt verricht een groot aantal militairen met trots ceremoniële taken in het kader van de Dodenherdenking. Ceremoniële taken die met evenveel trots zijn verricht bij de troonswisseling op 30 april jl.. Het hoofdbestuur heeft namens u allen Hare Koninklijke Hoogheid Prinses Beatrix bedankt voor haar grote verdiensten gedurende haar regeringsperiode en Zijne Majesteit Koning Willem-Alexander aanhankelijkheid betuigd en veel kracht en succes toegewenst bij de uitvoering van zijn taak. Naar aanleiding van de abdicatie neemt Kees Homan ons in zijn artikel mee naar de troonswisseling in 1980 en beschrijft hij de verschillen tussen toen en nu.

Op 10 april jl. bestond de KVMO precies 130 jaar. Een voor de KVMO bijzondere dag maar vanuit historisch perspectief een dag met een zwarte rand. Met een stemmige ceremoniële herdenking bij het monument van Zr. Ms. Adder is de onlosmakelijke verbondenheid tussen de KVMO en Adder bestendig.

Een dag later, op 11 april, bereikte het hoofdbestuur van de KVMO het trieste bericht dat ons erelid KTZA b.d. Gerard Brand is overleden. In het Marineblad van februari 2013 heeft 'onze' Gerard nog een bijdrage geleverd aan de KVMO. We zullen zijn enthousiasme en betrokkenheid bij de vereniging missen.

In dit nummer is er ook aandacht voor verschillende vormen van veiligheid. In de Tweede Kamer is onlangs gedebatteerd over de Vessel Protection Detachements (mariniers) in relatie tot private bewakers aan boord van koopvaardij schepen. Het kabinet heeft op 26 april jl. besloten dat het onder strikte voorwaarden mogelijk is om particuliere beveiligers in te zetten op koopvaardij schepen die in piraterij gevaarlijke gebieden varen. Dit zou dus wereldwijde inzet kunnen betekenen, omdat piraterij

zich niet alleen manifesteert rondom Somalië. Victor Enthoven betoogt in dit nummer dat dit vanuit historisch perspectief niet de meest voor de hand liggende oplossing is. De KVMO is benieuwd hoe het kabinet de strikte voorwaarden in de wetgeving gaat beschrijven en hoe het toezicht gaat worden geregeld.

Een andere vorm van veiligheid is de veiligheid van onze data en materieel. De afgelopen maand zal het u niet zijn ontgaan dat er een verscheidenheid aan DDOS-aanvallen op banken en instanties is gepleegd. KLTZ Peter Kwant neemt ons mee in de wereld van cybersecurity/-war en geeft als plaatsvervangend commandant van de Taskforce Cyber een toelichting op de cyberorganisatie die thans bij Defensie wordt opgericht. Deze organisatie zal op het gebied van cyber onder meer gaan samenwerken met de AIVD en een belangrijke rol spelen bij het beschermen van zowel de economische belangen, de privacy van burgers en de veiligheid van Nederland.

Onze jonge collega's wordt met de rubrieken 'Jongeren 10 X' en 'En mijn scriptie is...' ook een platform geboden. Zo presenteert LTZ 3 Chris Beumer zijn scriptie 'Ubootwaffe en Silent Service', waarin hij heeft onderzocht hoe de geallieerden een onoverkomelijke technische voorsprong konden opbouwen in hun onderzeebootbestrijdingscapaciteit en zo de strijd op de Atlantische Oceaan in hun voordeel deden kantelen.

Kortom, de redactie heeft wederom zorggedragen voor een grote variatie aan artikelen. Ik wens u veel leesplezier. <

In het Marineblad komt u op verschillende pagina's een QR-code tegen. Hiermee kunt u met uw smartphone of tablet direct naar de website van de KVMO of andere sites, waar u aanvullende informatie kunt zien of downloaden. Om te kunnen scannen heeft u een QR-scanner nodig. Deze kunt u gratis downloaden in de iTunes store (Apple) of Googleplay store (android).

@voorzitter_kvmo

Foto cover:
Zijne Majesteit Koning
Willem-Alexander. (RVD, foto
Frank van Beek)

Aanpak toenemende digitale dreiging Defensie geeft vorm aan cybercapaciteit

Digitale spionage en cybercriminaliteit vormt volgens veel deskundigen en inlichtingendiensten momenteel de grootste dreiging voor overheid en bedrijfsleven. Recente cyber incidenten, waaronder de DDOS-aanvallen op Nederlandse banken, tonen aan dat er ook in ons land cyberinstrumenten worden gebruikt voor malafide cyber-activiteiten.

*KLTZ Peter Kwant, plv
commandant Taskforce Cyber.*

Bij Defensie is sinds begin 2012 de Taskforce Cyber (TFC) actief. Deze taakgroep is opgericht om nieuwe Cybercapaciteiten binnen defensie te initiëren en de ontwikkeling van reeds bestaande cybercapaciteiten te coördineren. Het Marineblad sprak met KLTZ Peter Kwant, plaatsvervangend commandant Taskforce Cyber.

Bekend is dat statelijke actoren, waaronder China, proberen gevoelige politieke, militaire, technisch-wetenschappelijke en economische informatie te krijgen. Zeer onlangs kwam dit weer in de aandacht bij de publicatie van het Mandiant-rapport. De conclusie van dit rapport was dat een groep *hackers* in Shanghai – naar Mandiant's overtuiging aantoonbaar in dienst van de Chinese krijgsmacht als Unit 61398 – zes jaar lang systematisch honderden terabytes aan data hebben gestolen van ten minste 141 bedrijven, organisaties en overheidsinstanties, in de Verenigde Staten en daarbuiten. Het is echter onmogelijk om dergelijke beschuldigingen hard te bewijzen.

Volgens de New York Times worden er ook door de VS forse investeringen gedaan in het cyberdomein. De krant publiceerde op basis van anonieme bronnen binnen het Amerikaanse leger en de inlichtingendiensten dat de VS betrokken waren bij de ontwikkeling en de inzet van de Stuxnet-worm waarmee in 2011 centrifuges in de Iranese nucleaire faciliteit in Natanz werden uitgeschakeld.

Door de geavanceerde ICT-infrastructuur en de aard van de Nederlandse economie is het waarschijnlijk dat malafide cyberactiviteiten zullen toenemen, die daardoor in potentie een aanzienlijke bedreiging vormen voor de Nederlandse economie en de nationale veiligheid. Cyber incidenten, zoals DigiNotar en Pobelka, bewijzen dat dit in ons land ook al daadwerkelijk gebeurt.

Civiele (AIVD) en militaire (MIVD) diensten bundelen daarom sinds oktober 2011 hun krachten in de gezamenlijke sigint-cyber eenheid met het project 'Symbolon'. Hierbij wordt geïnvesteerd in digitale onderzoekscapaciteit en -expertise. Het betreft hier ondermeer uitbreiding van de detectiecapaciteit om het zicht op cyberspionage in Nederland te vergroten.

Daarnaast investeert Defensie in cybercapaciteiten. Bij al deze activiteiten wordt nauw samengewerkt met het Nationale Cyber Security Centrum (NCSC). Het NCSC heeft onder meer de taak om publieke en private instellingen, waaronder dus ook Defensie, actief te waarschuwen voor kwetsbaarheden en te adviseren over te nemen maatregelen.

Wat is cyber, welke definitie houdt Defensie aan?

'Er bestaat op dit ogenblik geen internationaal geaccepteerde definitie van het begrip digitaal domein, of *cyberspace*. In de Defensie cyberstrategie wordt het digitale domein beschouwd als alle entiteiten die digitaal verbonden (kunnen) zijn. Het domein omvat zowel permanente verbindingen als tijdelijke of plaatselijke verbindingen en betreft altijd op enige wijze de gegevens, zoals data, programmacode en informatie, die zich in dit domein bevinden.'

Aan welke Nederlandse belangen moeten we denken bij cyberveiligheid?

'De nationale cyber veiligheidsstrategie is gebaseerd op drie kernwaarden: de economische belangen in het digitale domein, de privacy van de burgers en de

Defensie moet over de kennis en capaciteiten beschikken om offensief op te treden in het digitale domein, zowel om een effectieve verdediging te kunnen voeren als ter ondersteuning van operaties.

veiligheid van de staat. Defensie speelt bij het beschermen van al deze waarden een relevante rol. Maar de primaire verantwoordelijkheid voor de cyberveiligheid van civiele partijen ligt nadrukkelijk bij de belanghebbenden zelf. Enigszins gechargeerd gesteld is Defensie niet de digitale brandweer van de samenleving. Ook in het cyberdomein kan Defensie alleen optreden binnen grondwettelijke en internationaal rechtelijke kaders die ook in het fysieke domein gelden.'

Is de cyberstrategie puur defensief georiënteerd?

'Het onderscheid tussen defensief en offensief is in elk domein lastig te maken. Veelal wordt aangenomen dat het onderscheid niet zozeer zit in de technologie als wel in de intentie van de operator. Volgens de cyberstrategie zijn offensieve cybercapaciteiten die capaciteiten die tot doel hebben het handelen van de tegenstander te beïnvloeden of onmogelijk te maken. Defensie moet over de kennis en capaciteiten beschikken om offensief op te treden in het digitale domein, zowel om een effectieve verdediging te kunnen voeren als ter ondersteuning van operaties.

Oprichting cybercapaciteit Defensie

In de beleidsbrief van 2011 wordt de oprichting van een nieuwe Defensie cybercapaciteit aangekondigd. In de nota "Maatregelen beleidsbrief" wordt het voornemen met een financiële reeks en aanvullende aanwijzingen aangevuld:

'De cybercapaciteit van Defensie zal gefaseerd worden ingevoerd. Het zwaartepunt ligt de komende jaren bij het verbeteren van de bescherming van de netwerken, systemen en informatie van Defensie en de uitbreiding van de inlichtingencapaciteit in het digitale domein. Een programmamanager wordt belast met de ontwikkeling van een initiële operationele cybercapaciteit. In het operationele domein is een belangrijke, uitvoerende rol weggelegd voor het CLAS. Voor de periode 2011 tot 2015 bedraagt de totale intensivering € 45 miljoen, inclusief de

personele exploitatie. De thans geplande cybercapaciteit zal in 2016 gereed zijn. Daarna bedraagt de intensivering structureel € 21 miljoen.'

Taken Taskforce Cyber

Voor de uitvoering van het voornemen is begin 2012 een Taskforce Cyber (TFC) aangesteld. Sindsdien heeft de TFC zich geconcentreerd op urgente prioriteiten, zoals het versterken van het Defensie Computer Emergency Response Team (DefCERT) en de Militaire Inlichtingen en Veiligheidsdienst (MIVD), het bijdragen aan de Defensie cyberstrategie, het initiëren van cyber *awareness* trainingen en het opbouwen van een netwerk voor samenwerking en samenhang met cyber-gerelateerde organisaties, zowel intern als extern Defensie en in binnen- en buitenland.

Het gaat hier om het ontwikkelen van (kennis over) complexe en hoogtechnologische middelen en technieken die er specifiek op zijn gericht het eigen militaire vermogen te vergroten. Zo kan een cyberaanval op een luchtverdedigingssysteem de effectiviteit van een eigen luchtaanval vergroten terwijl het risico op nevenschade wordt beperkt. Een offensieve cybercapaciteit kan fungeren als een *force multiplier* en daarmee de effectiviteit van de krijgsmacht vergroten. Door de ontwikkeling van een robuuste cybercapaciteit kan Nederland op dit vlak binnen de NAVO een belangrijke rol gaan spelen.

De CDS kan deze offensieve middelen op grond van een mandaat van de regering in een militaire operatie inzetten. Tevens kunnen offensieve middelen worden ingezet om een cyberaanval te voorkomen of af te slaan en de vrijheid van het eigen militair optreden in het digitale domein te waarborgen, ook wel "actieve verdediging" genoemd.'

Met welke civiele instanties werkt Defensie samen?

'Het digitale domein is van nature een domein waarin publieke en private, civiele en militaire en nationale en internationale actoren tegelijkertijd opereren en onderling afhankelijk zijn. Tevens komen de technieken die door aanvallers worden gebruikt grotendeels overeen en maken deze gebruik van generieke kwetsbaarheden van netwerken en systemen. Een gezamenlijke aanpak van de digitale onveiligheid is daarom noodzakelijk om de digitale veiligheid duurzaam te versterken.

Defensie is door de Directeur Operationeel Beleid, Behoeften en Plannen (DOBBP) vertegenwoordigd in de publiek-private Cyber Security Raad (CSR) onder het duo voorzitterschap van de CEO KPN en de Nationaal Coördinator Terrorisme en Veiligheid (NCTV). Verder is Defensie via de commandant TFC actief in het Nationale Cyber Security Centrum (NCSC). Als beheerder van hoogwaardige digitale netwerken en systemen is Defensie een belangrijke partner die beschikt over bijzondere kennis en capaciteiten. Op grond van de derde hoofdtaak kan Defensie op verzoek deze kennis en capaciteiten aan civiele autoriteiten beschikbaar stellen. De capaciteiten van Defensie zullen op die manier een bijdrage leveren aan het vergroten van de veiligheid en de betrouwbaarheid van het gehele Nederlandse digitale domein.

Samenwerking met publieke partners, universiteiten en het bedrijfsleven is ook nodig op het gebied van onderzoek en ontwikkeling, opleiding en personeel. Partijen hebben te maken met dezelfde uitdagingen, zoals beperkte budgetten en schaarste aan gekwalificeerd personeel. Nieuwe mogelijkheden tot strategische samenwerking worden ook voortdurend onderzocht.

Defensie draagt bij aan de Nationale Cyber Security Research Agenda waarin de R&D programma's van de verschillende departementen worden gecoördineerd.

Maar ook wordt er door het bedrijfslevenbeleid van het kabinet, in de topsector High Tech specifieke aandacht geschonken aan *cyber security*. Ook in dit verband zal Defensie nauw met andere departementen, de kennisinstellingen en het bedrijfsleven optrekken.'

Wat doet DefCERT, richt het zich enkel op het beschermen van de eigen systemen?

'Het Defensie Computer Emergency Response Team (DefCERT) waakt over de beveiliging van systemen en netwerken, rekening houdend met actuele dreigingsniveaus. DefCERT, dat onderdeel is van DMO/JIVC, moet 24 uur per dag, zeven dagen per week risico's voor en kwetsbaarheden van de belangrijkste defensienetwerken identificeren en analyseren en de defensieorganisatie adviseren over de te nemen beveiligingsmaatregelen.

Onlangs is er een convenant afgesloten tussen het NCSC en DefCERT waardoor deze partijen nu ook direct informatie kunnen uitwisselen. Bij het DigiNotar-incident heeft Defensie al aangetoond een wezenlijke en zeer gewaardeerde technische ondersteuning te kunnen bieden aan de civiele autoriteiten. Maar andersom is het ook mogelijk dat het NCSC op haar beurt ondersteuning geeft als er bij Defensie een cyberincident mocht plaatsvinden.'

Zijn we niet rijkelijk laat met het opzetten van DefCERT?

'Nee, zeker niet. Defensie had al in 2004 als één van de eerste organisaties in Nederland een CSIRT-capaciteit (Computer Security incident Response team) de voorloper van de capaciteit die we nu CERT (Computer Emergency Response Team) noemen. De kwaliteit en het volume van ons DefCERT is sindsdien enorm gegroeid en zal aan het eind van 2013 meer dan 30 VTE-en omvatten.'

In welke mate krijgt Defensie mogelijkheden om zelf binnen Nederland netwerken aan te vallen om beveiligingsrisico's te inventariseren?

'Onze defensienetwerken worden door de IVENT-organisatie ((Informatievoorziening en -Technologie), als onderdeel van de Defensie Materieel Organisatie /JIVC, beheerd. Bij die beheertaak hoort ook het verzorgen van de veiligheid van die netwerken. DefCERT heeft onder meer als taak om toezicht te houden op de uitvoering van die beveiligingstaak. Daarnaast monitort DefCERT, in nauwe samenwerking met nationale en internationale partners de omgeving van onze defensienetwerken, waardoor er een actueel beeld is van de mogelijke dreigingen die op onze netwerken af komen. Maar DefCERT is dus niet een soort Cyber geheime dienst binnen Defensie.

Medio 2015 wordt het Defensie Cyber Commando (DCC) opgericht en door dit commando zullen cybercapaciteiten worden ontwikkeld en gereedgesteld waarmee cyberinterventies uitgevoerd kunnen gaan worden. Het DCC wordt onder Single-Service Management

Het digitale domein wordt beschouwd als een vijfde operatiegebied – zij het met specifieke kenmerken – dat interacteert met de andere vier dimensies voor militaire operaties: land, zee, lucht en ruimte.

ondergebracht bij de CLAS. De operationele inzet zal, net als alle andere operationele capaciteiten van Defensie, worden aangestuurd door de CDS.

Om te controleren of onze defensienetwerken goed worden bewaakt worden deze bij voortdurend getest. Dit vindt op vele niveaus plaats. Indien zo'n test een grootschalig en integraal karakter heeft, noemen we die dit ook wel een 'Red Team'-operatie. In dat geval weten slechts enkele defensiemedewerkers vooraf van de test af. Onlangs is er weer zo'n 'Red Team'-actie geweest, die is uitgevoerd door een zeer prominente gespecialiseerde firma. Defensie kwam daar heel behoorlijk uit, maar daaruit leerden we ook dat ondanks het hoge veiligheidsniveau er ook bij Defensie geen 100% veiligheid bestaat.'

Hoe staat de Taskforce Cyber in relatie tot het Defensie Cyber Commando en het DefCERT?

'De commandant TFC heeft de opdracht om als programmamanager namens de CDS de cyberintensivering gecoördineerd uit te voeren. Het intensiveringprogramma omvat versterkingen van capaciteiten die functioneel zijn ondergebracht bij verschillende defensieonderdelen: DefCERT bij DMO/JIVC; het Defensie Cyber Commando bij CDS en later bij CLAS; MIVD bij de Bestuursstaf en het NLDA bij het CDC. Als dit programma is afgerond zal de Taskforce waarschijnlijk opgaan in het DCC.'

Welke veiligheidsmaatregelen kan Defensie nemen als bedrijven niet meewerken?

'De MIVD beschikt over het vermogen om inlichtingenactiviteiten van anderen te verstoren en een halt toe te roepen. Bedrijven die omgaan met vertrouwelijke defensie-informatie zijn daarom gehouden aan het beleid van de MIVD voor de beveiliging van gerubriceerde en risicogevoelige informatie. Bedrijven zijn verplicht de opgelegde beveiligingseisen in te voeren. De MIVD controleert de naleving van deze beveiligingsmaatregelen. Deze eisen staan beschreven in de Algemene Beveiligingseisen voor Defensieopdrachten 2006, ook wel de ABDO 2006 genoemd.'

Satcom is een nauwe bundel en dus moeilijk af te luisteren/in te breken. In welke mate is extra cyberbeveiliging van toepassing op de netwerken aan boord van marineschepen?

'Cyber en wat we tegenwoordig noemen *Information Assurance* (IA) zijn niet hetzelfde. IA gaat voornamelijk over de beveiliging van de informatie zelf, cyber richt zich meer op de technologie waarmee informatie wordt verwerkt. Deze domeinen zijn wel complementair, hebben raakvlakken, net als het domein 'Elektronische Oorlogvoering' overigens.

Het afluisteren van transmissiekanalen is een passieve activiteit en niet altijd te voorkomen. Door onder meer cryptosystemen zorg je ervoor dat de afluisteraar alleen niets met de data kan doen. Cyberoperaties zijn

daarentegen meer actief, waarbij de *cyberoperators* – militaire *hackers* – proberen te interveniëren in een systeem. Het ontdekken en voorkomen van *hacken* is dus ook dynamisch, waarbij je actief monitort wat er op en bij je netwerken gebeurt en waarbij je dus snel moet reageren als blijkt dat er een onverwachte kwetsbaarheid optreedt.

Voor welk soort aanvallen zijn defensie-netwerken vatbaar?

‘Zoals ik eerder aangaf bestaat 100% veiligheid niet. Ook Defensie kan dus last hebben van cyberaanvallen, maar Defensie is zich wel meer dan civiele partijen bewust van haar kwetsbaarheid en wij investeren dus ook aanzienlijk in de veiligheid. Een belangrijke kwetsbaarheid bij normale organisaties komt vaak voort uit directe koppelingen van de werkplek aan internet. Ons internet op de werkplek is een gescheiden functionaliteit en daarmee veel veiliger. Die scheiding kent overigens uit gebruikersoogpunt ook behoorlijke nadelen, maar dat moeten we accepteren.’

In hoeverre is de beveiliging tegen cyber reactief dan wel pro-actief? Kan het overzee worden ingezet ter bescherming van troepen?

‘Of een wapen reactief of proactief is, is een zaak van de *operator*, niet zozeer van het instrument. Het concept van preventieve interventies is zoals bekend, tamelijk omstreden.

Maar het internationaal recht en het humanitair oorlogsrecht vormen op zichzelf geen belemmering voor de inzet van cyberinstrumenten. Het besluit of het mag is daardoor een politieke keuze. En daaraan voorafgaand zal Defensie zelf moeten kunnen laten zien dat een dergelijk instrument ook op een effectieve manier kan worden ingezet.’

Bestaat er een specifieke maritieme cyber ruimte?

‘*Cyberspace*, of het digitale domein, is geen losgekoppelde en zelfstandige ‘ruimte’. Het is niet alleen het internet, maar ook alle niet met internet verbonden netwerken of andere digitale apparaten.

Wanneer we dit vertalen in termen van militaire activiteiten, dan wordt het digitale domein beschouwd als een vijfde operatiegebied – zij het met specifieke kenmerken – dat interacteert met de andere vier dimensies voor militaire operaties: land, zee, lucht en ruimte.

Dit betekent dat operaties in de vijfde dimensie ook kunnen fungeren als *force multiplier* van activiteiten in de overige dimensies. Het optreden in andere dimensies is overigens nauwelijks meer mogelijk zonder het gebruik van digitale middelen.

Oorlogen werden aanvankelijk alleen te land en ter zee uitgevochten. Aan het begin van de Eerste Wereldoorlog kwam hier, met de strijd in de lucht, een derde dimensie bij. Vanaf de jaren '80 kreeg de vierde dimensie, met

de ontwikkeling van anti-satellietraketten en het *Space Defence Initiative*, operationele betekenis. De ontwikkeling en verspreiding van internet alsmede de algehele digitalisering van de samenleving maakt dat nu wordt gesproken over een vijfde dimensie.

Bij het uitvoeren van militaire operaties kan er voor worden gekozen ook gebruik te maken van digitale aanvallen. In essentie gaat het om de inzet van een middel – digitale capaciteit – uit de *toolbox* van militaire middelen die een bijdrage kunnen leveren aan het bereiken van een politiek doel. In een aantal van de meest bekende voorbeelden zijn digitale aanvallen gecombineerd met conventionele operaties. In het geval van de Stuxnet-worm was het noodzakelijk om het geïnfecteerde programma via een fysieke *human intelligence* operatie de Iraanse verrijkingscentrale in te smokkelen. Uiteraard is het mogelijk om een militaire operatie te beperken tot het uitvoeren van digitale aanvallen. Op deze wijze zou het technisch uitvoerbaar kunnen zijn om delen van de kritieke infrastructuur van een land – in ieder geval tijdelijk – te ontregelen.

Het is te verwachten dat het digitale domein in elk toekomstig conflict een belangrijke rol zal spelen. Een cyberoorlog, die uitsluitend in het digitale domein wordt uitgevochten, met verwoestende gevolgen, is echter niet aannemelijk. *Cyber warfare* kun je dus beschouwen als een onderdeel van een militaire operatie, die ook andere (niet digitale) dimensies kan omvatten.

Bij het *Maritime Warfare Centre* (MWC) en bij de NLMARFOR-staf worden analyses uitgevoerd over de integratie van cyber in het maritieme domein. Zo worden er met de andere OPCO's en TNO fictieve scenario's ontwikkeld waarin cyberelementen worden verwerkt. Het doel hiervan is om aan de hand van praktische en realistische gebeurtenissen inzicht te krijgen in de inhoud en consequenties van *cyber operations* in de context van de Nederlandse krijgsmacht.

Bij oefeningen, zoals bij Joint Warrior waaraan NLMARFOR onlangs deelnam, worden cyberincidenten in het oefenprogramma verwerkt. In geval van een cyberaanval moet de Taskgroup zorgen voor de continuïteit van Command en Control (C2) op het C2-netwerk. Deze ervaringen zijn enorm waardevol voor de opbouw van de cyberkennis van onze *operators*.’ <

Lees verder op de KVMO-site!

Scan de QR-code, of ga naar kvmo.nl/2013, voor personele en opleidingsvragen met betrekking tot cyber.

op de artikelen 'Nut en noodzaak van innovatie' en 'Innovatie nu en in de toekomst' van LTZT 2 Bart Meere BSc, Marineblad nr. 2 2013.

Scheepsveiligheid in de KM

Een uitstekend idee van het Marineblad om de terugblik naar de ondergang van Zr. Ms. Adder 150 jaar geleden aan te vullen met de 2 interessante artikelen van LTZT 2 Bart Meere over de toekomst van de scheepsveiligheid in de KM.

Het onderwerp is weliswaar ogenschijnlijk niet zo spannend voor de niet-ingewijden, het heeft in mijn ogen voor het voortbestaan van de KM een belang dat uitstijgt boven de vergroting van de overlevingskansen van het individuele oorlogsschip.

De oorzaak is gelegen in de omvang van het aantal personeelsleden dat tot op heden benodigd was om na (gevecht)schade het schip te behouden. Kostbaar personeel, dat in toenemende mate moeilijk is te werven , behouden en betalen. De levensduurkosten van

een oorlogsschip worden immers voor de helft
bepaald door de personele kosten.

En waar de bediening van het SEWACO, voortstuwing en energie systeem op onze marine schepen in de loop der tijd steeds meer is geautomatiseerd, hetgeen al tot aanzienlijke personeelsreductie heeft geleid, is dat in veel mindere mate het geval bij de 'damage

control'-organisatie aan boord. En het op verantwoorde, veilige wijze terugbrengen van de exploitatielasten van de KM-schepen door reduceren van de 'damage control'-organisatie, is onder de huidige financiële druk dus van vitaal belang voor het overleven van onze marine.

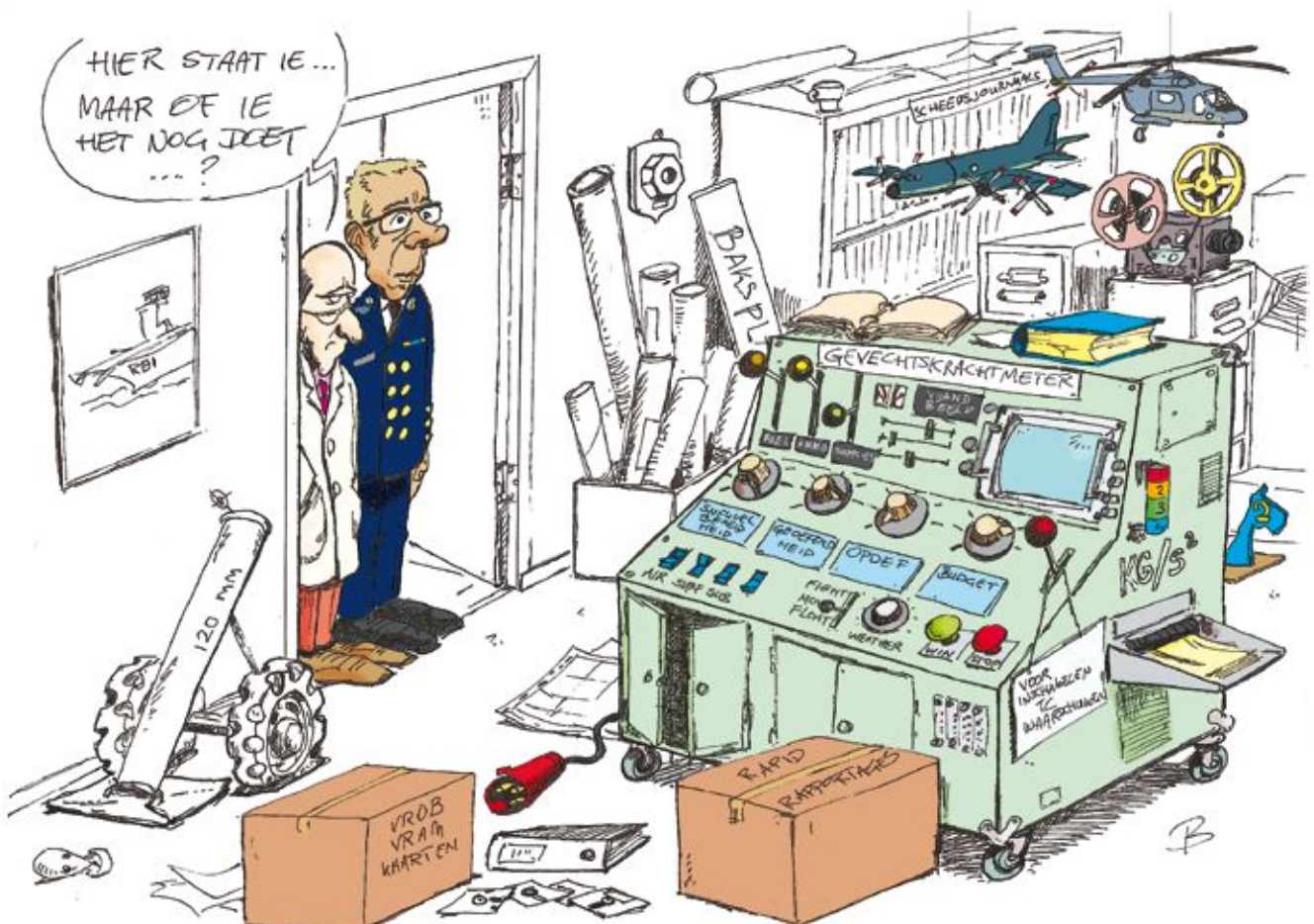
De uitdaging om met minimale bemanning snel en veilig de schade te kunnen beperken door verdere automatisering van de schade beperkende maatregelen, dient als basis te hebben dat het schip in snel afsluitbare zones is geconstrueerd. Zones die uitbreiding van brand en explosie schade kunnen weerstaan. TNO heeft daarvoor bijvoorbeeld explosie bestendige schotten en waterdichte deuren ontworpen. Bovendien zijn zelf afsluitende en automatisch omschakelende technieken nodig in de vitale systemen van het getroffen compartiment. En dat naast de verbeterde informatie en brandbestrijding technieken, beschreven door Bart Meere.

De technische mogelijkheden zijn op komst en ik weet dat er aan gewerkt wordt. Maar de tijd dringt, gelet op de financiële en personele problematiek. Voldoende uitdaging voor de marine-technenuten lijkt mij.

SBN b.d. Ruurd Lutje Schipholt

CARTOON

Koninklijke verbondenheid in beeld

De Marva's begroeten Prinses Beatrix aan boord van hun logementschip Hr. Ms. Schorpioen in Den Helder op 19 november 1963.

Koningin Beatrix luistert aandachtig toe in de collegebanken tijdens een bezoek aan het KIM in Den Helder op 14 november 1984.

1 juni 2010: Koningin Beatrix aan boord van Hr. Ms. Tromp. De Koningin arriveerde in de haven van Oslo voor een driedaags staatsbezoek aan Noorwegen.

Koningin Beatrix reikt het vaandel uit aan de Groep Eskader Schepen van de marine op 26 april 2002.

Koningin Beatrix met de complete bemanning van de Hr. Ms. Buyskes tijdens een werkbezoek aan de Hydrografische Dienst op 17 juni 1987.

Prins Willem-Alexander als LTZSD 3 KMR tijdens zijn introductie bij de Koninklijke Marine, 1986.

Prins Willem-Alexander brengt een driedaags bezoek aan Hr. Ms. Rotterdam tijdens de anti-piraterij missie 'Ocean Shield', oktober 2012.

Prins Willem-Alexander op bezoek > bij het Mariniers Opleidingscentrum op de Van Ghentkazerne in Rotterdam, 13 november 2011.

Prins Willem-Alexander tijdens een werkbezoek aan Hr. Ms. Evertsen op 5 juni 2009.

Gerard Brand

(28 juni 1939 - 11 april 2013)

Met leedwezen maakt het hoofdbestuur van de KVMO bekend dat op 11 april 2013

KTZA b.d. drs. G. (Gerard) Brand is overleden. Gerard heeft tweemaal deel uitgemaakt van het hoofdbestuur en wel van 1974 tot 1977 als secretaris en van 1981 tot 1984 als voorzitter.

Bij beide functies hebben zijn bazen en ook collegae Gerard geadviseerd dat niet te doen, omdat het slecht zou zijn voor zijn carrière. Hij heeft er toch voor gekozen en was voor de vereniging de eerste vrijgestelde officier. Tijdens zijn periode als secretaris heeft hij samen met de voorzitter Hofman de vereniging 'omgebouwd' van een gezelligheidsvereniging naar een belangenvereniging. Daarbij was hij voor de VMO dé organisator van de

bijeenkomst van 8.000 marinemensen in de RAI in 1975. Tijdens zijn voorzitterschap verkreeg de VMO het predicaat Koninklijk. In de jaren '70 kende de KVMO nog niet de hulp voor officieren die problemen kregen met bijvoorbeeld een beoordeling of ruzie kregen met hun commandant. Aan deze hulp heeft Gerard vorm gegeven zodat de betrokkenen een eerlijk proces kregen. Ook heeft hij het gebruik van de Marine om zich te verschuilen achter de adviezen van de Raad van Vlagofficieren en de Raad van Hoofdofficieren met succes aan de kaak gesteld. Verder heeft Gerard duidelijk weten te maken dat de KVMO niet identiek was aan de Marine, maar een eigen rol en verantwoordelijkheid kende. Dit tot ongenoegen van verschillende vlagofficieren.

Het hoofdbestuur en de vereniging hebben hun waardering voor de activiteiten van Gerard tot uitdrukking gebracht door hem in 1984 erelid te maken. Op deze benoeming was Gerard bijzonder trots.

Gerard heeft van augustus 1957 tot juli 1990 als taris de KM gediend. In zijn laatste functies (na het voorzitterschap van de KVMO) is hij de *troubleshooter* geweest van de directeur-generaal economie en financiën op het Plein en later voor de minister persoonlijk. Na zijn LOM heeft hij op grond van zijn ervaring op het Plein nog 12 jaar als interim manager gewerkt.

Ook na zijn leeftijdsontslag is Gerard zeer geïnteresseerd gebleven in het wel en wee van de vereniging. Dit bleek uit de verschillende artikelen die hij voor het Marieneblad heeft geschreven. In januari van dit jaar gaf hij, in het heel gezellige interview bij hem thuis, nog aan dat zich buitengewoon betrokken voelde bij de KVMO. Naast zijn interesse voor de KVMO en KM is hij ook nog verschillende jaren kaderlid geweest voor de historische vereniging Heemstede/Bennebroek en chauffeur van de rolstoelbus. Gerard was een zeer aimabel man die met velen een heel vriendschappelijke band wist te onderhouden. Hij zal zeer gemist worden!

Veiligheid op zee en privébewakers: Een voor de hand liggend *partnership* of onverenigbaar?

Somalisch piratenbootje, met op de achtergrond Hr. Ms. Evertsen tijdens de NAVO-missie Ocean Shield 2012.

Zeeroof en de bestrijding ervan is een eigentijds verschijnsel met een lange geschiedenis. In het recente debat over de bescherming van Neêrlands maritieme belangen in verre wateren (lees: Hoe dienen Nederlandse schepen beschermd te worden tegen Somalische zeerovers waarbij de discussie zich toespitst op de inzet van privébewakers?) ontbreekt een historische benadering, maar waarvoor de huidige Nederlandse wetgeving weinig ruimte biedt.

En dat is jammer omdat de inzet van private middelen bij de bescherming van koopvaarders een lange geschiedenis kent. Alvorens een historische visie op deze kwestie te geven, zal eerst een onlangs verschenen rapport van Instituut Clingendael over privébewakers aan boord van schepen worden besproken.

State or Private Protection against Maritime Piracy?

Recent verscheen het Clingendael-rapport 'State or Private Protection against Maritime Piracy?', samengesteld door Bibi van Ginkel, Frans-Paul van der Putten en Willem Molenaar. Van Ginkel heeft na het verschijnen van het rapport een kort interview gegeven aan het NRC-Handelsblad.¹

Het Clingendael-rapport richt zich op het debat in Nederland 'How to organise the protection of commercial shipping?' Maar er wordt echter alleen ingegaan op de discussie rond de inzet van privébewakers, waarbij andere beschermingsmaatregelen niet aan bod komen. Het rapport spitst zich toe op de voor- en nadelen van de inzet van mariniers in zogenaamde *vessel protection detachments* (VPD's) en bewakers van *private security companies* (PSC's).

Het uitgangspunt van het rapport is dat, volgens de maritieme sector met de

Nederlandse reders voorop, er te weinig VPD's op korte termijn beschikbaar zijn en VPD's zijn voor een deel van de reders te duur, met als mogelijke consequenties omvlagging van schepen en verlies van marktaandeel. Tegen deze achtergrond komen de samenstellers tot de volgende observaties. De nadelen van VPD's zijn vooral van praktische of technische aard zoals hoge kosten, trage implementatie, onduidelijke beoordelingscriteria en beperkte capaciteit. De nadelen van PSC's hebben vooral betrekking op het monopolie van geweld van de staat zoals wie er verantwoordelijk is, controle en legitimiteit.

In het NRC-interview herhaalt Van Ginkel deze uitkomsten. Zij spreekt over de falende bescherming van de Nederlandse scheepvaart: 'Het beleid is meer gericht op zelfbehoud van Defensie dan op het helpen van de reders.' En ze eindigt met:

'De huidige situatie is onhoudbaar. De Nederlandse koopvaardij legt het internationaal af tegen landen die wel private beveiligers toestaan. Als je volhoudt dat het beschermen van de koopvaardij de *core business* van Defensie is, moet de beveiliging door mariniers helemaal gratis en flexibel zijn. Maar het is realistischer om de ogen niet te sluiten voor wat er om ons heen gebeurt en private beveiligers toe te staan naast, of in plaats, van mariniers.'

Hoe dan ook, het gebruik van privébewakers aan boord van Nederlandse schepen is illegaal. Voor meer hierover, zie het Marineblad van december 2012.² De medewerkers van Clingendael komen tot drie wenselijke scenario's:

- onder de huidige voorwaarden, waarbij de inzet van PSC's illegaal is, zou de inzet van VPD's flexibeler, de implementatietijd korter en de kosten lager moeten worden;
- het gebruik van VPD's blijft de basis van het beleid maar aanvullend mogen PSC's worden ingezet met inachtneming van zeer strikte criteria en duidelijk toezicht;
- de inzet van VPD's wordt stopgezet. De beveiliging van de koopvaardij schepen wordt overgelaten aan private partijen met inachtneming van zeer strikte criteria en duidelijk toezicht.

Naast wat er wel in het rapport staat, is het interessant om, en dat is misschien veelzeggender, te kijken wat er niet in staat. Allereerst wordt een belangrijk nadeel van de inzet van privébeveiligers niet genoemd: toenemende onveiligheid op zee met als gevolg stijgende *protection costs*. Dit mechanisme kent inzichtelijke historische precedents en zal hieronder worden toegelicht. Daarnaast is onduidelijk wie het initiatief tot de samenstelling van het rapport heeft genomen. Is het een idee van Clingendael zelf geweest of is het gemaakt in opdracht van derden, zoals de Koninklijke Vereniging van Nederlandse Reders (KVNR), die al langer lobbyt voor privébeveiligers.³ Op de KVNR-webpagina valt ook te lezen:

'De sociale partners in de zeescheepvaart, de Koninklijke Vereniging van Nederlandse Reders

(KVNR) en de vakbond voor werknemers in de maritieme sector Nautilus Int, verwelkomen het rapport van Instituut Clingendael, 'State or private protection against maritime piracy' over de bescherming van de koopvaardij tegen piraterij. Net als Clingendael stellen de sociale partners dat het kabinet haar beleid dient aan te passen en het reders onder strikte voorwaarden dient toe te staan hun bemanning en schepen te beschermen met private bewapende beveiligers.'⁴

Wat de inzet van privébewakers op Nederlandse koopvaardij schepen betreft, lijken Clingendael en de KVNR twee handen op één buik te zijn.

Een historische visie

Gedurende de vroegmoderne tijd, ruwweg de periode 1500-1800, bezaten de West-Europese staten het monopolie van geweld maar de uitvoering er van werd vaak aan private partijen overgelaten. Zo droegen scheepseigenaren veelal zelf zorg voor de bescherming van hun schepen. Koopvaarders waren bewapend om zich tegen zeeroovers en kapers te beschermen. De schepen die naar de Oostzee voeren waren nauwelijks bewapend terwijl Oost- en West-Indiëvaarders zeer zwaar bewapend konden zijn. Zo was de Oost-Indiëvaarder Prins Willem tijdens de Eerste Engelse Oorlog (1652-1654) het meest

Hoe dan ook, het gebruik van privébewakers aan boord van Nederlandse schepen is illegaal.

zwaarbewapend schip van de Nederlandse oorlogsvloot. Verschillende Hollandse steden kenden in de zeventiende eeuw zogenaamde directies die konvooiers ter bescherming van de koopvaardij konden uitrusten.⁵ De Directie van de Levantse Handel, een belangenorganisatie voor de handel op de Middellandse Zee, kon allerlei maatregelen opleggen aan de schepen die naar

Omslag van het Clingendael-rapport uit februari 2013.

de Middellandse Zee voeren, zoals grootte van de bemanning, het aantal kanons en het varen in konvooi.

Protection costs

Econoom Frederic Lane heeft zich de vraag gesteld waarom de ene koopman succesvoller was dan de andere. Om deze vraag te kunnen beantwoorden, keek hij naar één specifieke vorm van macht: fysiek geweld en de dreiging met geweld zoals de een die kon uitoefenen over de ander. Hierbij introduceerde hij de begrippen *protection costs* (beveiligingskosten) en *protection rent* (beveiligingsopbrengsten). Hij toonde aan dat er een relatie bestaat tussen het maken van winst en de mogelijkheid tot het beperken van de beveiligingskosten. Zoals gezegd droegen kooplieden veelal zelf zorg voor de eigen bescherming. Hoe efficiënter en goedkoper dit kon worden georganiseerd, hoe meer winst er over bleef en hoe hoger de productiviteit. Het differentieel dat het gevolg is van het kunnen opereren met lagere beschermingskosten noemt Lane *protection rent*.⁶ Na afloop van de Spaanse Successieoorlog (1701-1714) brak een ongekend onveilige periode op zee uit. Werkeloze kapers en andere lieden van bedenkelijk allooi

werden zeerover, boekaniers of filibuster.

Tussen circa 1716 en 1726 waren in West-Indië en de Atlantische Oceaan ongeveer 1.500 tot 2.500 zeerovers in twintig tot dertig zwaarbewapende schepen actief. De avonturen van kapitein Jack Sparrow in de Disney films 'Pirates of the Caribbean' zijn gebaseerd op deze 'gouden eeuw van zeeroof.' Verzekeringspremies rezen de pan uit. In reactie hierop maakte de Royal Navy meedogenloos

Er bestaat een relatie tussen het maken van winst en de mogelijkheid tot het beperken van de beveiligingskosten.

jacht op het gespuis waarbij honderden zeerovers aan de galg eindigden.⁷ Na verloop van tijd keer de rust op het Westelijk Halfrond terug met als gevolg dalende verzekeringspremies, lichtere bewapening en kleinere bemanningen aan boord van de koopvaarders. Als gevolg van deze dalende *protection costs* steeg de productiviteit van de maritieme sector spectaculair, vooral van die over de Atlantische Oceaan.⁸

EU-missie Atalanta 2013. Twee RHIB's met mariniers aan boord varen richting een skiff met vermoedelijke piraten.

Na de Vierde Engelse Oorlog ging zelfs de VOC over tot het gebruik van lichtbepapende schepen. De tijd van de zwaarbepapende Oost-Indiëvaarders was voorbij. De Compagnie zou tussen 1783 en 1795 vooral lichtbepapende fluiten huren voor het vervoer van de specerijen.⁹

Gedurende de negentiende eeuw nam de privébewaking van koopvaardij schepen snel af. De Declaratie van Parijs van 1856 maakte een definitief einde aan het ondernemerschap in geweld op zee. Niet alleen privébewakers werden verboden maar het verdrag maakte ook een eind aan kaapvaart. In het Nederlands ook wel aangeduid met 'vrije neering,' waarbij in tijden van oorlog ondernemers het recht kregen om, onder strikte voorwaarden, jacht te maken op vijandelijke koopvaardij schepen.¹⁰ Met het verbod op privébewakers en kaapvaart zouden de wereldzeeën nog nooit zo veilig worden.¹¹

Conclusie

Er zijn twee argumenten, ook voor de reders, om privébewakers niet toe te laten op koopvaardij schepen. Historisch gezien is er een verband tussen ondernemerschap in geweld, waaronder bepapening en privébewakers, en veiligheid op zee. Naarmate de inzet van marineschepen de wereldzeeën veiliger maakte, zoals de Royal Navy in de achttiende eeuw in West-Indië of de Koloniale Marine en Koninklijke Marine in Oost-Indië in de negentiende eeuw,¹² namen private beveiligingsmiddelen af, waardoor de *protection costs* voor de reders daalden. Dus wanneer PSC's op koopvaardij schepen worden toegelaten, dan zijn er op de lange termijn twee ontwikkelingen te verwachten. Voor reders zullen de *protection costs* stijgen, maar erger nog is dat de veiligheid op zee zal afnemen en daar is niemand bij gebaat. Misschien wel op de eerste plaats de reders.

Het heeft er alle schijn van dat het Clingendael-rapport 'State or Private Protection against Maritime Piracy?' in opdracht van, of in nauwe samenwerking met, de KVRN is samengesteld. Mogelijk is het rapport niet zozeer bedoeld om daadwerkelijk privébewakers op Nederlandse koopvaardij schepen toe te laten. Daaraan zitten namelijk nogal wat juridische haken en ogen, omdat momenteel de wet daarvoor geen ruimte geeft. Waarschijnlijk is het dat de rederslobby het rapport wil gebruiken om de politiek onder druk te zetten om, in de woorden van Van Ginkel te spreken: '[...] de beveiliging door mariniers helemaal gratis en flexibel [te laten] zijn.' Het lijkt er op dat de Tweede Kamer zich voor het karretje van de KVRN laat spannen. Alleen VVD en PVV zijn voor de inzet van particuliere beveiligers. Alle andere partijen willen dat Defensie de inzet van militairen goedkoper en flexibeler maakt. Dan zijn particuliere beveiligers niet nodig.¹³ <

Noten

- 1 Bibi van Ginkel, Frans-Paul van der Putten en Willem Molenaar, *State or Private Protection against Maritime Piracy? A Dutch Perspective* (Den Haag 2013), beschikbaar op de webpagina van Instituut Clingendael, URL: www.clingendael.nl/publications/2013/20130200_state_or_private_protection_web.pdf (geraadpleegd februari 2013); E. van Outeren, 'Interview Bibi van Ginkel, onderzoeker Clingendael,' *NRC-Handelsblad* (20-21 februari 2013) 7.
- 2 H.A. L' Honeré Naber, 'Zijn privébewakers de juiste oplossing tegen zeeroverij,' *Marineblad* 122 (2012) 8:21-24.
- 3 E. van Outeren, 'Wapens? Wij beschermen onze schepen,' *NRC-Handelsblad* (2-3 augustus 2012) 6.
- 4 'KVRN en Nautilus Int. verwelkomen rapport Instituut Clingendael over piraterij,' beschikbaar op de KVRN-webpagina, URL: www.kvrn.nl/cms/showpage.aspx?id=1547 (20 februari 2012).
- 5 Victor Enthoven, 'Mars en Mercurius bijeen. De smalle marges van het Nederlandse maritieme veiligheidsbeleid rond 1650,' in: Leo Akveld (e.a., red.), *In het kielzog. Maritiem-historische studies aangeboden aan Jaap R. Bruijn bij zijn vertrek als hoogleraar zeeschiedenis aan de Universiteit Leiden* (Amsterdam 2003) 40-60.
- 6 Frederic C. Lane, 'Economic Consequences of Organized Violence,' *The Journal of Economic History* 18 (1958) 4:401-417; Frederic C. Lane, *Profits from Power. Readings in Protection Rent and Violence-Controlling Enterprises* (Albany 1979) 1-2; Antoine Pietri, Tarik Tazdait en Mehrdad Vahabi, 'Empire-Building and Price Competition,' beschikbaar op de webpagina Munich Personal RePEc Archive, URL: mpra.ub.uni-muenchen.de/44368 (geraadpleegd maart 2012).
- 7 D. Cordingley, *Under the Black Flag: The Romance and Reality of Life among the Pirates* (New York 1995); Aaron Smith, *The Atrocities of the Pirates* (Guilford 1999); J. Rogozinski, *Honor among Thieves: Captain Kidd, Henry Every, and the Pirate Democracy in the Indian Ocean* (Mechanicsburg 2000); P. Earl, *The Pirate Wars* (London 2003).
- 8 James F. Shepherd en Gary M. Walton, *Shipping, Maritime Trade and the Economic Development of Colonial North America* (Cambridge 1972); Christopher J. French, 'Productivity in the Atlantic Shipping Industry: A Quantitative Study,' *The Journal of Interdisciplinary History* 17 (1987) 3:613-38; Jan Luiten van Zanden en Milja van Tielhof, 'Roots of Growth and Productivity Change in Dutch Shipping Industry, 1500-1800,' *Explorations in Economic History* (2009). Beschikbaar op de webpagina van de bibliotheek van de Universiteit Utrecht, URL: vkclibrary.uu.nl (geraadpleegd maart 2013); Pepijn Brandon, 'To Defend Trade and be Masters at Sea at One and the Same Time.' The Evolution of the Early Modern Dutch System of Naval Protection', (paper 2011), beschikbaar op de webpagina van de Universiteit van Leipzig, URL: www.uni-leipzig.de (geraadpleegd maart 2013).
- 9 Ingrid G. Dillo, *De nadagen van de Verenigde Oost-Indische Compagnie, 1783-1795* (Amsterdam 1992) 54-55.
- 10 Francis R. Stark, *The Abolition of Privateering and The Declaration of Paris* (New York 1967).
- 11 E.D. Dickinson, 'Is the Crime of Piracy Obsolete,' *Harvard Law Review* 37 (1924/5) 334-36.
- 12 G. Teitler, A.M.C. van Dissel en J.N.F.M. à Campo, *Zeeroof en zeeroofbestrijding in de Indische Archipel (19de eeuw)* (Amsterdam 2005); J.N.F.M. à Campo, 'Patronen, processen en periodisering van zeeroof en zeeroofbestrijding in Nederlands-Indië,' *Tijdschrift voor Sociale en Economische Geschiedenis* 3 (2006) 2:78-107.
- 13 'Privébeveiligers wellicht op schepen,' op de NOS webpagina, <http://nos.nl.net>, 10 april 2013.

Victor Enthoven is maritiem-historicus en tussen 1998-2012 werkzaam geweest bij het Koninklijk Instituut van de Marine in Den Helder. Thans is hij verbonden aan de Vrije Universiteit in Amsterdam.

Lees verder op de KVRN-site!

Scan de QR-code, of ga naar kvrn.nl/2013 waar het Clingendael-rapport kan worden gedownload.

column

In tegenstelling tot defensie heeft het woord veiligheid een bijzonder positieve associatie.

Mr. S. (Sergei) Boeke
is voormalig marineofficier
en werkt nu als onderzoeker
bij het International Centre
for Counter Terrorism
(Universiteit Leiden, Campus
Den Haag)

Defensie. Het woord zegt het al. Verdedigen. Maar tegen wie, denkt de mondige burger. De Russen of de Chinezen zeker? Defensie staat ook voor behoud. Behoud van Nederlandse soevereiniteit of behoud van militair materiaal voor het mes van de bezuiniger? Zo is alleen al de naam van het ministerie verantwoordelijk voor een passief en reactief beeld: een achterhoede gevecht, tegen een onzichtbare vijand of tegen de zogenaamde tijdsgeest. Deze beeldspraak staat dan nog los van alle berichtgeving over Defensie in de media, vaak in een negatieve *frame*. Een doofpot. Projecten die gierend over budget gaan. De JSF-lobby. Ga zo maar door.

In tegenstelling tot defensie heeft het woord veiligheid een bijzonder positieve associatie: bescherming, geborgenheid en vrij van gevaar.

Veiligheid (of onveiligheid) wordt persoonlijk ervaren en iedereen is het ermee eens dat het bieden van veiligheid een kerntaak van de overheid is. In 2010 slokte het ministerie van Justitie de Directoraat-Generaal Veiligheid van BZK op, en het geheel heette voortaan het ministerie van Veiligheid en Justitie. Een taalkundige meesterzet. Maar waarom zou niet ook het ministerie van Defensie het ministerie van Externe Veiligheid kunnen worden? Het dekt tenslotte de lading ook beter. Vredesoperaties ver van huis, militaire interventies, het uitvoeren van cyberaanvallen – alles past beter onder veiligheid dan defensie.

Woordkeuze en taalgebruik spelen in op onbewuste denkpatronen. Metaforen schetsen een beeld in de gedachten van de toehoorder die de boodschap versterken. Een zelfstandige ondernemer die zegt 'ik heb weer een opdracht binnengesleept' snijdt zichzelf dus behoorlijk in de vingers. Een gewiekste politicus die een ander een draaikont noemt speelt daarentegen het spel goed. Volgens de Amerikaanse politicoloog Lakoff zijn vooral de Republikeinen hier ijzersterk in. Niet super rijken maar 'job creators', geen successiebelasting maar 'death tax' en men is niet tegen abortus maar 'pro-life'. En als een *frame* eenmaal neergezet is, blijkt deze moeilijk te veranderen.

Nomen est omen. Het omdopen van het ministerie van Defensie tot Ministerie van Externe Veiligheid zal niet plotseling alle problemen verhelpen. Budgetten zullen waarschijnlijk blijven krimpen terwijl de reorganisaties zich verder opstapelen. Maar het kan wel helpen, zeker in deze tijd van marketing, imago en *frames*. Naast de positievere beeldspraak is veiligheid ook uiteindelijk het doel, en defensie maar een middel. Bovendien zijn militairen niet getrouwd met 'Defensie': tot 1959 was het nog het ministerie van Oorlog. Toen was Nederland een van de laatste landen die het ministerie omdoopte, waarbij de agressieve en gewelddadige connotatie van het woord oorlog plaats maakte voor een imago van verdediging (toen tegen een duidelijke bedreiging). Nu zou ook een naamsverandering een frisse start kunnen inluiden, en in ieder geval één *frame* goed doorbreken. Dat Defensie reactief, defensief en behoudend is. <

KVMO 1883-2013
130

‘Enige aspecten van het Nederlandse koningschap’

Het Marineblad in 1980

In het kader van het 130-jarig jubileum van de KVMO is het Marineblad met een nieuwe rubriek gestart. Hierin wordt een artikel uit een oude jaargang gekoppeld aan de huidige ontwikkelingen. Dit keer aandacht voor de troonswisseling in 1980.

Het koningshuis in 1980

In de speciale uitgave van het Marineblad over de troonswisseling in 1980 verscheen van mijn hand een bijdrage onder de titel ‘Enige aspecten van het Nederlandse koningschap’. Dit naar aanleiding van de inhuldiging van prinses Beatrix als staatshoofd. Wat waren toen mijn belangrijkste bevindingen? Ik merkte onder meer (niet geheel verrassend) op, dat het koningschap zich heeft ontwikkeld tot symbool van nationale eenheid binnen een natie die juist gekenmerkt wordt door verscheidenheid, en tot symbool van continuïteit in een samenleving die als nooit tevoren aan verandering onderhevig is. De belangrijkste functie die veelal aan het koningschap in Nederland wordt toegekend is die van constitutionele integratiefactor. Het koningschap wordt hierbij vooral gezien als een ondersteuning van ons weinig ontwikkelde nationaal-cultureel besef en nationaal saamhorigheidsgevoel.

Over de macht van het staatshoofd werd geconstateerd dat het staatshoofd met betrekking over de openbare zaak geen enkele beslissing mag nemen die hetzij een negatief hetzij een positief rechtsgevolg heeft. Steeds heeft het staatshoofd de medewerking nodig van de ministers die voor het rechtsgevolg de verantwoordelijkheid dragen. Naar regels van ongeschreven staatsrecht bezit het staatshoofd in voorgaande constellatie een drietal bevoegdheden, die overeenkomen met de klassieke formule van Bagehot, volgens welke de constitutionele monarch het recht heeft geïnformeerd te worden, aan te moedigen en te waarschuwen.

Hoewel monarchieën in de 20^e eeuw een uitzondering zijn geworden, heeft het bestaansrecht van de Nederlandse monarchie in die tijd nooit serieus ter discussie gestaan en de instandhouding ervan werd door een grote meerderheid onderschreven. Mijn bijdrage eindigde met de vraag die Wim Couwenberg zich stelde, namelijk ‘welke partijpolitici [zou], gezien onze sterke neiging tot het cultiveren van verdeeldheid en soevereiniteit in eigen kring, vandaag de dag in brede lagen van de bevolking als staatshoofd en dus als symbool van onze nationale eenheid aanvaardbaar zijn!’

Het koningshuis in 2013

Wie de positie en rol van het koningshuis nu Willem-Alexander Koning is geworden vergelijkt met het jaar van de inhuldiging van zijn moeder in 1980, kan constateren dat er sprake is van belangrijke politieke en maatschappelijke ontwikkelingen die van invloed zijn geweest op de monarchie.

Politiek is vooral van belang, dat sinds vorig jaar het staatshoofd niet meer direct betrokken is bij de kabinetsformatie. De aanwijzing van een kabinetsformateur na verkiezingen berust nu bij de Tweede Kamer. Niet iedereen was daar gelukkig mee. Zo meende voormalig PvdA-fractieleider, minister en kabinetsinformatuur, Ed van Thijn, ‘dat je een puinhoop creëert door

Voor de militaire uniformen van Koning Willem-Alexander is een speciaal Koninklijk rangonderscheidingsteken ontworpen.

Prinsjesdag 2012: Koningin Beatrix, de Prins van Oranje en prinses Máxima groeten het vaandel bij aankomst Ridderzaal.

het staatshoofd zomaar terzijde te schuiven.' Hij doelde daarmee op de kabinetsformatie Bos en Kamp die dachten dat het nieuwe kabinet genoeg had aan steun in de Tweede Kamer en erop vertrouwden dat Rutte II met een minderheid in de Eerste Kamer kon regeren. Had koningin Beatrix de regie behouden, dan was dit niet gebeurd, aldus Van Thijn.

Ceremonieel koningschap

Inmiddels lijkt de weg ingeslagen te zijn naar een ceremonieel koningschap. Willem-Alexander verklaarde immers in het tv-interview op 17 april jl., dat zo'n koningschap grote waarde kan hebben. Zelfs 'het lintjes knippen' kan volgens hem 'heel inhoudelijk zijn'. Het gaat er niet om dat je een lint knipt, maar welk lint, vond hij: 'Door je keuzes geef je aan wat je belangrijk vindt'. Hiermee nam Willem-Alexander afstand van zijn eerdere uitspraken, dat een ceremonieel koningschap voor hem niet hoeft, omdat hij daarvoor niet is opgeleid.

Een andere belangrijke maatschappelijke ontwikkeling is de uitgebreide belangstelling van de massamedia voor de leden van ons koningshuis. Koning Willem-Alexander is opgegroeid in een wereld waarin de media een maatschappelijk dominante factor zijn. Iedere misstap, zoals de villa in Mozambique, wordt onmiddellijk uitvergroot en leidt tot publieke opiniepeilingen over de populariteit van ons koningshuis. Dit leidt soms tot een verminderd draagvlak, dat zich al echter snel herstelt.

Opvallend is ook dat ons staatshoofd in toenemende mate de belangen van de b.v. Nederland in het buitenland behartigt. In de bezoeken aan het buitenland maken veelal ook handelsdelegaties hiervan deel uit. Dit geldt overigens niet alleen voor het Nederlands staatshoofd maar ook voor buitenlandse staatshoofden. De aanwezigheid van een staatshoofd opent veelal vele deuren in een land.

De Koning en de krijgsmacht

Voor velen in de krijgsmacht was verrassend de mededeling dat Willem-Alexander als staatshoofd na bijna 28 jaar afstand deed van zijn actieve militaire status. Gedurende al deze jaren doorliep hij diverse

militaire opleidingen, onder meer bij het KIM en het IDL en behaalde hij ook zijn vliegbrevet. Daarnaast gaf hij geregeld blijk van zijn belangstelling voor de krijgsmacht met zijn vele bezoeken aan militaire eenheden, oefeningen etc. zowel in binnen- als buitenland. Voor zijn inhuldiging als Koning der Nederlanden is hem op verzoek eervol ontslag verleend. In de Nederlandse rechtsstaat is namelijk wettelijk geregeld dat een militair in dienst geen deel kan uitmaken van de regering. Hij zou daar immers tegelijkertijd aan onderworpen zijn. De regel geldt ook voor de Koning, die grondwettelijk deel uitmaakt van de regering. Zoals bekend bekleedde Willem-Alexander als militair de rang van commandeur bij de Koninklijke Marine en een overeenkomstige opperofficiersrang bij de andere krijgsmachtdelen.

Niettemin heeft Koning Willem-Alexander na zijn beëdiging wel het recht zijn uniform te dragen bij gelegenheden die hij daarvoor ceremonieel en representatief geschikt vindt. Wanneer het nieuwe staatshoofd bij gelegenheid een uniform draagt, is dit gebaseerd op dat van de vlag- en opperofficiëren van de betreffende krijgsmachtdelen, maar zonder rangonderscheidingstekens. Voor hem is een speciaal Koninklijk rangonderscheidingsteken ontworpen (zie pagina hiernaast).

Discussie over de monarchie

Zoals verwacht kon worden leidde de aankondiging van de abdicatie van Koningin Beatrix tot diverse beschouwingen in de media over de positie en rol van de monarchie. Vooral het Republikeins Genootschap, dat nu al jarenlang voor de afschaffing van de monarchie pleit, liet van zich horen maar kreeg weinig bijval en is in feite verworpen tot een folkloristisch instituut. Aloude argumenten die tegen de monarchie worden aangevoerd zijn onder meer het niet-democratisch karakter van erfopvolging en de kosten van het koningshuis.

Niettemin sluit ik af met een uitspraak van de kritische journalist Henk Hofland, die recentelijk in zijn column in de NRC stelde dat Nederland niet geschikt is voor een president die uit de politiek komt. 'We hebben iemand nodig die onberispelijk boven de partijen staat. In ieder ander geval vervalt onze politiek tot een machteloos krakeel. Nederland moet een doelmatige monarchie blijven', aldus Hofland. En dat lijkt mij geen nieuwe maar wel een valide constatering.

Actueel

De band tussen het koningshuis en de krijgsmacht blijft: zo opent Koning Willem-Alexander op woensdag 15 mei het gerenoveerde ministerie van Defensie, het zogeheten Plein-Kalvermarktcomplex, in Den Haag.

Lees verder op de KIMO-site!

Scan de QR-code, of ga naar www.kimo.nl/2013, en download het artikel uit 1980.

Opnieuw op zoek naar het (Nieuwe) evenwicht

Hoe het verder moet met de bedrijfsvoering en besturing van Defensie is met het naderen van het omklapmoment in de reorganisatie een interessante en relevante vraag. Daarbij kun je kijken naar de inrichting van de bedrijfsvoering, bijvoorbeeld de reorganisatie en verbeteringen van het besturingsmodel. Een andere 'school' gaat uit van het idee dat het precieze model er niet zo veel toe doet, maar dat de menselijke factor van doorslaggevend belang is –bijvoorbeeld de kwaliteit van het leiderschap.

In dit artikel geef ik aan dat beide benaderingen van belang zijn en op elkaar inwerken. Vervolgens schets ik een beeld van de problemen die Defensie de laatste jaren met het besturingsmodel heeft ondervonden. Ten slotte trek ik op basis hiervan een aantal conclusies voor het besturingsmodel uit 2011 en de praktijk zoals die nu aan het ontstaan is.

Besturingsmodel en mensen

Een organisatie kan worden beschouwd op verschillende niveaus: individu, groepsinteracties, structuur en cultuur. Deze verschillende niveaus beïnvloeden elkaar. Bijvoorbeeld door tradities leren individuen van de ervaringen van voorgangers en worden groepsinteracties versterkt. Bij *functiewisseling* (wel een issue bij Defensie) wordt de continuïteit gewaarborgd door de structuur en cultuur. Wanneer juist de structuur wijzigt, bijvoorbeeld door een *reorganisatie*, zorgen de bestaande groep mensen en de cultuur echter voor de stabiliteit in de verwachtingen. Daarbij leidt elke verandering tot intensievere groepsinteractie om na te gaan in hoeverre ander gedrag noodzakelijk is. Ook de factor *tijd* is van belang; een verandering gebeurt niet in het luchtledige, maar in een al bestaande situatie en de verandering wordt ook vanuit die context beschouwd.

Deze verschijnselen zijn interessant. Als we aannemen dat bij overplaatsing de structuur tijdelijk leidend is voor de interactie, dan is roulatie van sleutelfunctionarissen voor een organisatie een middel om conformering aan organisatienormen en identificatie met de organisatie te versterken en de invloed van lokale interacties en groepsprocessen terug te dringen.¹ Als we juist aannemen dat bij organisatieveranderingen door de onzekerheid over rollen de invloed van de organisatie tijdelijk minder is en de invloed van de interactie en de cultuur daarentegen groter, dan verklaart dat waarom groepsprocessen op de werkvloer (vaak aangeduid als 'weerstand') zo

dominant zijn bij structuurveranderingen en waarom de voorbeeldfunctie van leiders dan zo belangrijk is. Het is dan ook een illusie om te denken dat plannen met wat simpel verandermanagement kunnen worden geïmplementeerd zoals op papier is bedacht. Het loopt *per definitie* anders en eindigt niet met een besluit, maar begint daar pas mee. Wie zijn doelstellingen lief heeft, bereidt zich dus voor op (intensieve deelname aan) de interactie die volgt ná de besluitvorming en de wijze waarop e.e.a. (meestal door anderen) uiteindelijk wordt uitgewerkt en vastgelegd in (de soms duivelse) details.²

De Gordiaanse knoop van het besturingsmodel 2003-2009: de materieellogistieke keten als case

De discussie over het besturingsmodel 2003-2009 kan niet worden begrepen zonder het perspectief van de voorheen integraal verantwoordelijke commandanten in de analyse te betrekken. Ik gebruik de materieellogistieke keten als *case* voor de werking van het oude besturingsmodel in de praktijk.³

Op papier zag het oude besturingsmodel er goed uit. De beoogde rolverdeling binnen de materieellogistieke keten was op zich duidelijk, met uitzondering van de rol van DMO als huisvader van de bedrijven, die moeizaam werd gevonden. In figuur 1 is deze rolverdeling in enkele beelden samengevat.

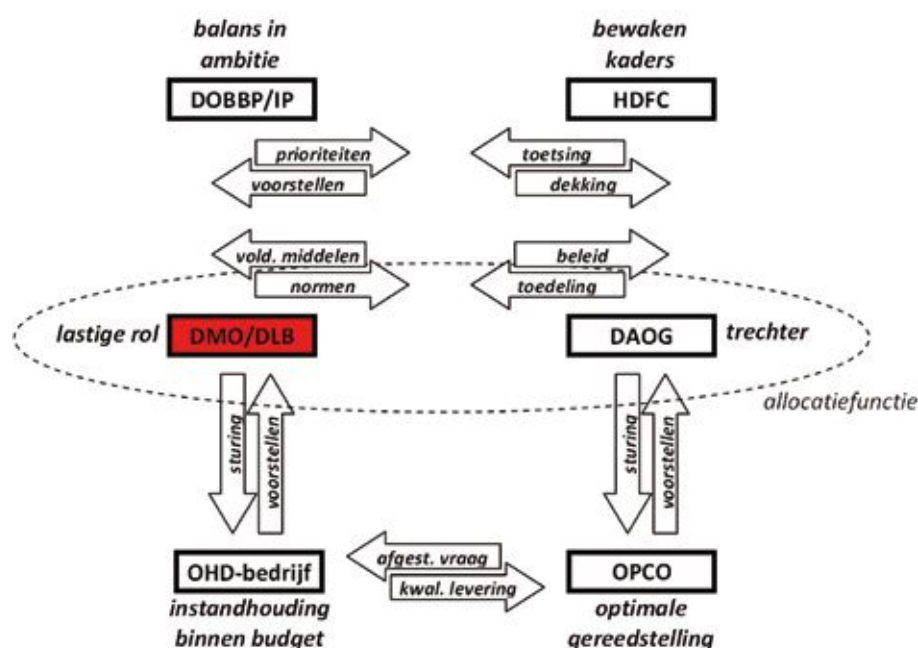
De *werking in de praktijk* van het oude besturingsmodel kan worden geduid aan de hand van een aantal invloedsfactoren. Twee relevante factoren op structuurniveau waren: organisatorische complexiteit (onduidelijke en versnipperde verdeling van verantwoordelijkheden, ontbreken van een integraal beeld bij de BS) en de gecreëerde afstand tussen OPCO's en dienstverlenende bedrijven (scheiding van uitvoering en ondersteuning) en tussen Den Haag en de uitvoerende

Defensieonderdelen (scheiding van beleid en uitvoering). Factoren op het niveau van de interactie waren: bestuurlijke drukte, trage besluitvorming en het ontlopen van keuzes, niet aanspreken op gedrag, gebrekkige rolneming en consistentie van beleid, breed heersend wantrouwen (een soort geformaliseerd wantrouwen,

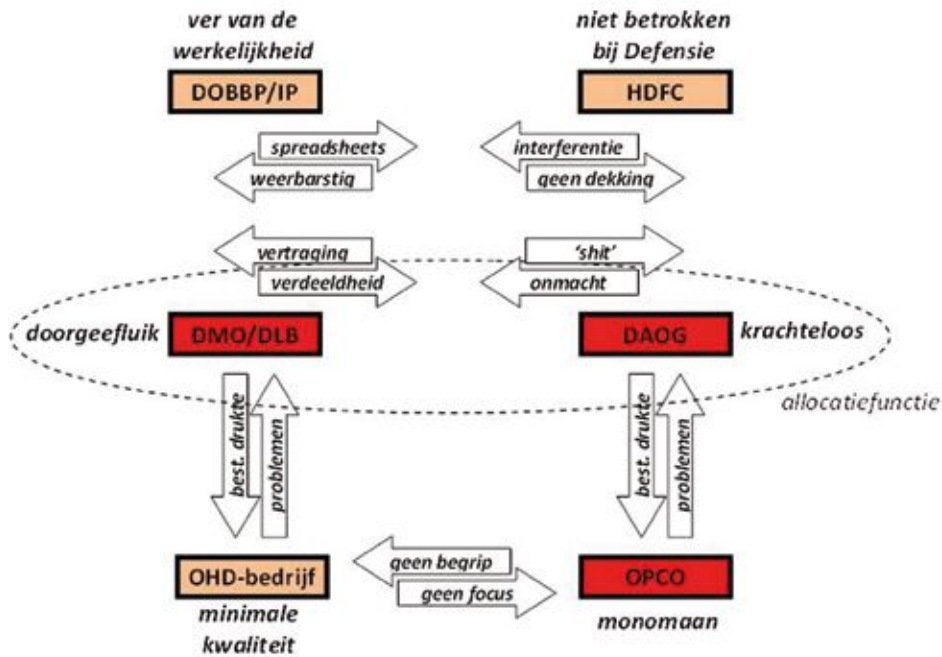
Het is een illusie om te denken dat plannen met wat simpel verandermanagement kunnen worden geïmplementeerd.

niet zozeer op persoonlijk vlak), maar ook het belang van informele netwerken en persoonlijke contacten. De rollen uit het besturingsmodel hadden mede hierdoor te kampen met interne tegenstrijdigheden en in enkele gevallen ook onduidelijkheid over wat nu echt verwacht werd. Figuur 2, op de volgende pagina, laat de beelden voor de doorwerking in de praktijk zien.

Dit beeld ziet er een stuk minder rooskleurig uit.⁴ Door de ingebakken conflicten en onduidelijkheden, gekoppeld aan onbegrip en wantrouwen, kostte het steeds meer moeite om basisprocessen zoals de gereedstelling van eenheden overeind te houden. Hoewel op kleinere schaal wel verantwoordelijkheid is genomen en flexibiliteit getoond, liepen veel initiatieven uiteindelijk vast in de stroperigheid, vooral binnen de BS. Daarbij werden de formele communicatie en het systeem als zodanig sterk gewantrouwd. Met name de aanwezigheid van zoveel wantrouwen is een zorgpunt: uit de literatuur is bekend dat zakelijke conflicten dan gemakkelijk escaleren naar persoonlijke conflicten, waardoor de noodzakelijke smeerolie in de organisatie verdwijnt. In figuur 3, op de volgende pagina, is het beeld van de werking van het besturingsmodel in de praktijk samengevat.

Figuur 1, beelden van de beoogde rolverdeling in het besturingsmodel.

Figuur 2, beelden van de werking van het besturingsmodel in de praktijk.

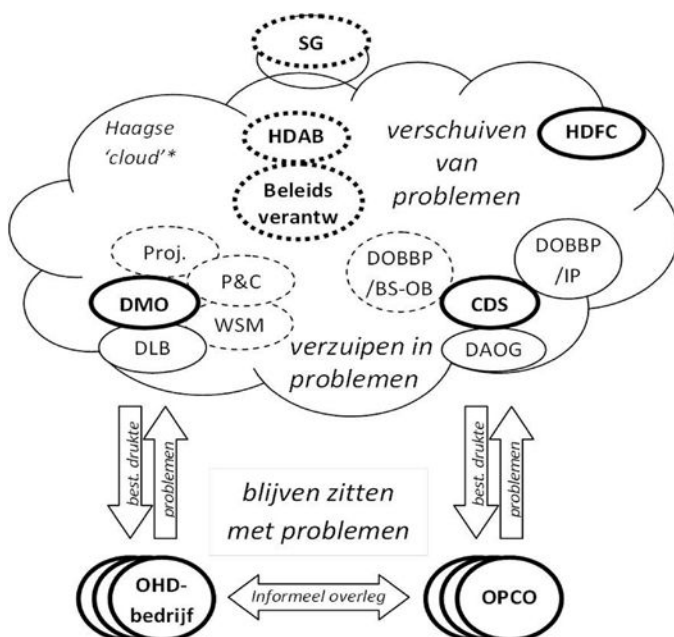
Deze beelden spitsen zich toe op de materieellogistieke keten, maar gelet op de evaluaties en klantrapportages is het aannemelijk dat het beeld voor de verschillende dienstencentra en hun beleidsverantwoordelijken vergelijkbaar was.

Wanneer een link wordt gelegd naar de analyseniveaus uit de vorige paragraaf, dan levert dat een aantal bevindingen op:

- De invloed van de structuur op de mensen en de interactie: de beoogde scheiding van verantwoordelijkheden heeft ook daadwerkelijk

geleid tot een zo gevoelde afstand, tussen OPCO en bedrijf en tussen Den Haag en de uitvoering. Door de versnippering van verantwoordelijkheden heeft het oude besturingsmodel in de praktijk uiteindelijk zo'n complexe situatie opgeleverd, dat ook de mensen het niet meer werkend kregen en de organisatie bijna door de interne tegenstrijdigheden tot stilstand is gekomen.⁶

- De invloed van de mensen en de interactie op de structuur: persoonlijke contacten en initiatief, gekoppeld aan informele netwerken (door m.n. functieroulatie) hebben er waarschijnlijk voor gezorgd dat het systeem ondanks de problemen nog enigszins kon doordraaien. Het aanwezige wantrouwen vormt echter een bedreiging voor de werking van de structuur.
- De invloed van de context uit het verleden: het oude model van integraal verantwoordelijke commandanten heeft een grote rol gespeeld in de uitwerking van het besturingsmodel, terwijl het oogmerk van het nieuwe model juist was om de *gezamenlijke* verantwoordelijkheid voorop te zetten. Volgens de literatuur⁷ werken structuren met dienstencentra in de praktijk alleen goed als de nadruk wordt gelegd op samenwerking en niet op verrekening. Daarvoor blijft het soms nodig om veel (40-60%) zittende managers te vervangen. Dit is uiteraard niet zo gedaan, maar de meeste managers zijn wel opgegroeid met het systeem van integrale verantwoordelijkheid. De BS kreeg daarbij een meer *operationele* rol, die niet goed paste bij de bestaande politiek-bestuurlijke traditie. Zorgvuldige selectie van (top)managers die deze verandering ook echt kunnen maken is dus een issue.

Figuur 3, werking van het besturingsmodel in de praktijk.⁵

Meer evenwicht met het nieuwe besturingsmodel?

We zijn inmiddels een stap verder en een aantal bakens is (tenminste op papier) verzet. Het nieuwe besturingsmodel reduceert de complexiteit en probeert meer helderheid in de rolverdeling te brengen ('je bent ervan, of niet'). De coördinerende rol van de CDS is versterkt en de bedrijven zijn over naar de OPCO's. De vraag is echter hoe dat in de praktijk in de interactie wordt uitgewerkt.

Vanuit de zeer verschillende ervaringen onder het oude model, lopen de verwachtingen over het nieuwe model tussen Den Haag en de uitvoering sterk uiteen. In Haagse kringen overheerst de hoop dat het met het nieuwe model beter is geworden, terwijl in de uitvoering de scepsis groot is en vooral gevreesd wordt voor minder betrokkenheid ('voor u, zonder u'). De organisatorische complexiteit kan dan weliswaar zijn verminderd, maar de afstand tussen Den Haag en uitvoering is daarmee nog niet verdwenen, evenmin als het wantrouwen. Om Defensie met het nieuwe besturingsmodel beter in balans te krijgen, zijn drie zaken van belang.

In de eerste plaats zitten we nu in de interactiefase, waarin de nieuwe rollen duidelijk en aanvaard moeten worden. Dat vergt veel communicatie, niet alleen binnen de BS, maar ook tussen de BS en het veld. De 'rollenspelen' die gehouden zijn binnen de BS zijn een goed begin, maar zouden met de uitvoerende spelers uitgebreid moeten worden. Net zo belangrijk is uiteraard rolneming: de geclaimde verantwoordelijkheid ook echt oppakken.

Ten tweede is leiderschap en voorbeeldgedrag om de richting aan te (blijven) geven extra belangrijk in deze fase. Sleutelfunctionarissen moeten daarbij zorgen voor continuïteit en aandacht en tijd (blijven) vrijmaken om te volgen hoe het besturingsmodel zich in de praktijk ontwikkelt. Met het oog hierop is de grootste bedreiging voor het nieuwe model weer een volgende reorganisatie, door het verlies aan tijd, aandacht en continuïteit dat daarmee onvermijdelijk gepaard gaat en de verminderde invloed van de organisatie op wat er op de werkvloer gebeurt. Beter is het dan om te blijven werken aan voortdurende verbetering en actualisatie van het model. De keuze van structuur en sleutelfunctionarissen moet daarnaast op elkaar aansluiten.

Ten slotte volgt uit het nieuwe model dat samenwerking en gezamenlijke verantwoordelijkheid voorop moeten staan. Het zou dan goed zijn om na te gaan of alle (expliciete en impliciete) besturingsmechanismen daar wel aan bijdragen en of soms niet (impliciet) juist het tegenovergestelde wordt bevorderd. Waar worden managers bij Defensie in de praktijk nu echt op aangesproken (voor zover dat dus al gebeurt)? Hoeveel ruimte krijgt iemand die over de grenzen van de eigen organisatie heen wil kijken, of is 'je bent ervan, of niet' ook een manier om anderen op afstand te houden? Beter is dan om het nogal stellige motto te veranderen in een vraag: 'Wie is waarvan en hoe geven we de gezamenlijke verantwoordelijkheid dan vorm?'.

De reorganisatie 'Nieuw Evenwicht' heeft destijds veel opgeleverd, maar geen nieuw evenwicht. Het is te hopen dat de huidige reorganisatie daar beter in slaagt. Dat zal niet gemakkelijk zijn, zolang veel mensen nog op dezelfde positie in dezelfde samenstelling zitten. Maar het grootste risico is om te denken dat het na het omklapmoment vanzelf verandert en goed komt. Maar uiteindelijk zijn we daar allemaal zelf bij: op zoek dus ...!

LTZ 1 E-J. (Eric-Jan) Horstman EMSD, heeft de HDV gevolgd en is nu geplaatst bij de Defensiestaf, als stafofficier plannen bij de Directie Financiën & Control (i.o.). Daarnaast is hij bezig met de afronding van zijn studie Bestuurskunde.

Lees verder op de KVMO-site!

Scan de QR-code, of ga naar kvmo.nl/2013, voor meer achtergronden bij dit artikel.

Literatuur

- Kaufman (1960/2006) – *The Forest Ranger: a study in administrative behavior*, Washington DC: RFF Press
- Strikwerda (2008) – *Van unitmanagement naar multidimensionale organisaties*, Assen: Kon. Van Gorcum
- Strikwerda (2010) - Shared Service Centers 2.0, in: *Holland/Belgium Management Review*, nr. 133, p.2-8

Noten

- 1 Een mechanisme dat zo door Kaufman (1960) al is beschreven in zijn klassieker over een op militaire (!) leest geschoeide overheidsorganisatie voor Bosbeheer, de Amerikaanse Forest Service. Zijn we ons eigenlijk nog voldoende bewust van de betekenis en consequenties van dit soort overbekende militaire regelmechanismen voor de kwaliteit van de organisatie? Of zijn het alleen nog tradities?
- 2 Dat klinkt misschien als een open deur, maar hoe vaak zijn (top) managers niet verbaasd als ze erachter komen hoe hun besluiten in de praktijk worden uitgelegd en uitgevoerd (en vaak ook helemaal niet worden uitgevoerd). Dat is dan geen kwestie van slechte implementatie door uitvoerenden, maar van gebrek aan kennis van (of erger: belangstelling voor) de uitvoering bij de beslissers.
- 3 Deze analyse is gebaseerd op documentonderzoek en interviews. De onderzochte documenten zijn de diverse evaluaties van het besturingsmodel en de matex-problematiek, daarnaast heb ik in januari en februari 2012 acht interviews over de werking van het besturingsmodel gehouden met personen op sleutelposities in de materieellogistieke keten, in het kader van de HDV-eindthesis. Meer informatie en achtergronden zijn te vinden in het verslag van de thesis, waarnaar ik korthedshalve verwijs: *"We lopen allemaal vast in dat model": de werking van het Besturingsmodel Defensie in de praktijk. Een onderzoek naar factoren die beïnvloeden hoe OPCO-commandanten in de praktijk hun rol in het Besturingsmodel Defensie invullen*, IDL 20 maart 2012.
- 4 Toen de interviews begin 2012 werden gehouden was de matex-problematiek in zijn volle omvang doorgedrongen. De kans is groot dat de moeilijke omstandigheden de tekortkomingen in het model en de uitwerking daarvan extra scherp hebben blootgelegd.
- 5 De term "cloud" wordt gebruikt als een metafoor voor het internet. Doordat de verzonden datapakketten niet meer over een vastgelegd traject gingen, wist men niet meer welke weg ze volgden om aan hun eindpunt te komen. Sindsdien stelde men het netwerk voor als een wolk om aan te duiden dat men niet met zekerheid kon zeggen welke route binnen de wolk werd gevolgd. (bron: Wikipedia, via internet dd. 12-3-2012, Cloud computing).
- 6 In deze tijd was de auteur waarnemend commandant van Hr.Ms. Evertsen. Nagenoeg alle gereedstellingsactiviteiten werden stilgelegd door een tekort aan brandstof en reservedelen, terwijl het personeel de normale huishoudelijke zaken (sprekend voorbeeld was toilet papier) zelf van huis zou moeten meenemen. Alleen inzetgerelateerde activiteiten konden nog (met veel moeite) gerealiseerd worden.
- 7 Strikwerda (2008: 187-191, 2010).

Een speciale aflevering van de rubriek 'Terugblikken met', waarin oorlogsveteraan en KVMO-lid Felix Bakker, nu 87 jaar oud, terugkijkt op zijn bewogen leven.

Naam	: Felix Constantijn Bakker
Geboortedatum en plaats	: 16 oktober 1925, Batavia (Jakarta)
In dienst	: 24 november 1941
Datum leeftijdsontslag	: 1 november 1975
Laatste rang en functie	: LTZVK 2 OC, hoofd sectie III a (veiligheid) Marid, Den Haag

Felix Bakker

Waarom heeft u destijds voor de Marine gekozen?

'Bij het uitbreken van de oorlog in de Pacific, op 8 december 1941, zat ik nog maar twee weken bij de mariniersopleiding in de Marinekazerne Goebeng te Soerabaja. Anderhalve maand eerder had ik mij naar aanleiding van een advertentie in de krant als vrijwilliger aangemeld voor dienstneming bij het Korps Mariniers. Ik had kort daarvoor de vereiste leeftijd van zestien jaar bereikt en voldeed ook aan de andere gestelde eisen.

Mijn motief was: gewoon mijn geboorteland helpen verdedigen. Want de militaire dreiging van Japan bleek onmiskenbaar na de bezetting van Frans Indo-China in juli 1941 en ik was niet zo naïef om te denken dat Nederlands-Indië bij een oorlog buiten schot zou blijven. Op 8 december 1941 was het zo ver. De lang verwachte oorlog met Japan was begonnen met de aanval op Pearl Harbor en de daarop gevolgde oorlogsverklaring van de Nederlandse regering in Londen aan Japan.'

Hoe kijkt u terug op de tijd waarin u als 16 jarige deel nam aan gevechten op Oost-Java?

'Bijna drie maanden later, na de Slag in de Java Zee, begon op 1 maart 1942 de grootscheepse evacuatie van Marinepersoneel via Tjilatjap naar Australië. Op die datum werd in de Marine kazerne Goebeng het uit twee compagnieën bestaande gemotoriseerd halfbataljon Mariniers, met twee Compagnieën zeemiliciens van de Marine Bewaking Afdeling (MBA) tot het Marine bataljon geformeerd, onder commando van LTKOLMARNIS W.A.J. Roelofsen. Dit bataljon kwam onder bevel te staan van de Commandant 3^e Divisie van het KNIL in Oost-Java.

Felix Bakker in 2012, bij de uitreiking van de Koninklijke Onderscheiding tot Ridder in de orde van Oranje Nassau.

VOORWAARTS

MET DE MARINIERS!

VOORWAARTS is steeds het wachtwoord geweest van het Korps Mariniers. Over de zeven werelddeelen en in alle werelddeelen heeft deze roep weeklonken 276 jaren lang hebben zij bewezen met de daad aan dit woord kracht te kunnen bazuïnen. Ook in deze tijden volgen zij pieuwen soem toe aan hun schitterende traditie!

Dit keurkorps heeft thans meer mannen nodig, linke keisels die van wanten weten en niet voor een kleinje vervaard zins.

Dit is iets voor Europeesche jongens van 16 jaar of ouder, die de lagere school hebben doorlopen. Een baan naar hun hart, met een mooie toekomst! Adjudant-onderofficier kunnen zij worden met 1.489,- per maand plus eventuele toelagen en met pensioen. Nemen een kloek besluit en vraag inlichtingen door middel van onderstaande coupon. Doe het nu, want dan komt ge nog bij de eerste ploeg. De aanneming daarvoor sluit 1 November.

JONGENS VAN 15 JAAR!
Ook ge kunt bij het Korps Mariniers in dienst treden als tambor of pipier, om later desgewenscht marinier te worden.

Onderstaande coupon uitsnijpen en een briefje met naam en adres aan het Krijgsmiddeelen Departement der Marine - Batavia C.

Gaarne zou ik van U bevestigingsboekje „Kom bij de Mariniers“ ontvangen.

Naam: _____

Race: _____

Leeftijd: _____

Geen ander adres: _____

KOM BIJ DE MARINIERS

Links:
Advertentie
van het Korps
Mariniers uit
1941.

Rechts: Felix
Bakker in 1941,
Soerabaja.

De nog in opleiding zijnde mariniers, waartoe ik behoorde, waren ingedeeld bij de twee, aanmerkelijk onder de sterkte zijnde, Compagnieën Mariniers.

Toen eindelijk in de avond van 4 maart het Marinebataljon naar het 80 km van Soerabaja gelegen stadje Djombang werd gedirigeerd, begon voor mij de oorlog pas echt. Want een paar uur na aankomst te middernacht in Djombang bevond ik mij in een gevechtsverkenningseenheid van 40 mariniers, onder ELTMARNS J.G.M. Nass, op weg westwaarts richting Ngandjoek en Madioen. Kort na aanbreken van de dag, op 5 maart 1942, gingen wij in stelling aan de westrand van Ngandjoek. Onze opdracht was: de terugtocht dekken van de laatste oververmoeide en flink aangeslagen KNIL-troepen en vervolgens zo lang mogelijk weerstand bieden aan de vijand en zo diens opmars te vertragen.

Het detachement Nass heeft zich onder de voorbeeldige leiding van diens gelijknamige commandant flink geweed maar ook veel geluk gehad. Tot twee keer toe wist het zich uit een omsingeling te vechten daarbij bestookt vanuit de lucht door vijandelijke vliegtuigen. In een treffen nabij Kertosono wist het tijdig aan een omvatting te ontkomen. Verliezen van het Detachement die dag: één overvalwagen, mogelijk beschadigd door vijandelijk anti-tank geschut. Wonderbaarlijk, maar waar!

Beide marinierscompagnieën zijn die dag ingezet o.a. bij Kertosono, waar de verliezen die dag 31 gesneuvelden en een onbekend aantal vermisten bedroeg.

De twee MBA compagnieën bleven voor de verdediging van Djombang achter. In de avond vielen de Japanners het stadje aan. Om middernacht kwam de order van de Divisie-commandant, vóór de terugtrekking naar de berggebieden, voor het voeren van een guerrilla. Een paar dagen later volgde de algemene capitulatie.

Enige weken later marcheerden wij in het donker van de avond, als ontwapende en weerloze gevangenen, het kamp in Malang binnen. Ik had toen het vage besef, dat de strijd nog zou doorgaan. Hoe dat zou gebeuren, begreep ik pas veel later.'

Wat gebeurde er in de eerste periode van uw krijgsgevangenschap?

'Al vanaf het begin lieten de Japanners blijken dat zij zich ten aanzien van krijgsgevangenen niets aantrokken van de Geneefse Conventie. Om ons dat duidelijk te maken werden vijf mannen die ons kamp ontvlucht waren, maar vervolgens weer werden opgepakt, op een open veld achter het kamp gefusilleerd. Met gevoelens van machteloze woede, vernedering en haat hebben wij dat moeten aanzien.

Incidentele persoonlijke mishandelingen, als vernedering bedoeld corvee werk, en pesterige maatregelen daargelaten, vond ik het verblijf in het Malang-kamp redelijk te doorstaan.

Tegen eind december 1942 werd ik met een transport van 1.100 man in een geblindeerde trein naar Batavia vervoerd. Een week later met ca. 1.200 krijgsgevangenen als "haringen in een ton" in het ruim gestouwd van één of andere roestig vrachtschip en verscheept naar Singapore. Een miserabele reis, die 3 dagen en 3 nachten heeft geduurd.

Na een verblijf van ongeveer tien dagen in het Changi-kamp, Singapore, werden we op treintransport gezet, richting Thailand. Met 36 man gepropt in een ijzeren goederenwagon.

Ook nu weer, net als tijdens de zeereis, kwamen gevallen van buikloop en dysenterie voor, met alle problemen van dien. Na een paar dagen was de stank in de wagon ondraaglijk. Slapen was in die zeer beperkte ruimte niet mogelijk. Kortom, het was een vijf dagen en vijf nachten durende beproeving.'

Vervolgens moest u als dwangarbeider werken aan de Birma - Thailand Spoorweg.

‘Na aankomst in Ban Pong, Thailand, verbleven we een paar dagen in het basiskamp Chungkai. Daar zaten al sinds november 1942 Britse krijgsgevangenen. Van hen hoorden wij bepaald geen opwekkende verhalen over het werk aan de spoorweg en van de kampen verder “up country”.

Als groep van ongeveer 650 man, minus enkele achtergebleven ernstige zieken, vertrokken we naar ons eerste werkkamp. Na twee dagen lopen door de hete *bush* met vooral veel “bamboedoeri”, bamboe met scherpe dorens, arriveerden we op een open gekapte plek in het oerwoud. De vijf daar aanwezige tenten waren bestemd voor de Japanse kampcommandant en de Koreaanse bewakers. Eén oude opgelapte tent kon onze arts gebruiken als “hospitaal” voor ernstige zieken. Hier dus geen kamp met barakken en slaapplaatsen van bamboe en atap dakbedekking, zoals in het Chungkai-kamp, maar een tampatje maken onder de blote hemel.

Vóór het donker werd moesten er door aangewezen corvee ploegen latrines worden gegraven, brandhout verzameld in het bos, en water uit de rivier gehaald worden voor de “keuken”.

De volgende morgen om vijf uur moesten we op, kommetje rijstepap eten, en om half zes aantreden. We werden ingedeeld in werkploegen en daarna afmars naar het werk aan de spoorweg. Elke ploeg had als dagtaak 1 m³ grond te verzetten per man voor de aanleg van de spoordijk. Als gereedschap voor het grondverzet waren beschikbaar: pikhouwelen, schoppen en rieten mandjes. Later, in berggebieden, kregen we te maken met heel ander werk, zoals het bouwen van bruggen, afgraven van heuvels en het uithakken van rotswanden. Zo begon mijn eerste dag als dwangarbeider aan de Birma-Siam Spoorweg, eind januari 1943.

In dit eerste werkkamp, Nombardai genaamd, hebben wij achttien doden moeten begraven. Het zouden er in de volgende kampen veel meer worden. Dit was nog maar het begin van negen maanden keiharde slavenarbeid. De gevolgen van deze onmenselijke dwangarbeid bleven niet uit. Dysenterie, malaria, beri-beri, tropenzweren,

cholera, in combinatie met mishandelingen, uitputting, honger en gebrek aan medicijnen, waren de oorzaak van de vele duizenden doden.

Vooraf toen tijdens de periode van moesson regens van juni tot oktober het tempo van de werkzaamheden drastisch werd opgevoerd en de toch al schaarse voedsel rantsoenen werden verminderd, nam het aantal zieken en doden onder de ca. 62.000 geallieerde krijgsgevangenen onrustbarend toe. Nog meer krijgsgevangenen uit Singapore werden aangevoerd en kort vóór de regentijd, begonnen de Japanners met het inzetten van uiteindelijk meer dan 100.000 Aziatische arbeiders. Deze ondergingen dezelfde hardvochtige behandeling door de Japanners als wij.

Ik was er toen van overtuigd, dat het de bedoeling van de Japanners was om ons dood te laten werken. De levens van krijgsgevangenen waren volgens hun militaire gedragscode toch niets waard.

Ik begreep dat dit een gevecht om te overleven was geworden. Kameraadschap (bijv. in kongsiverband), zelfdiscipline en geestkracht, vormden de basis om vol te houden en niet op te geven.

Op 17 oktober 1943 was de bouw van de spoorweg voltooid. Veel werkkampen werden ontruimd en alle zieke en minder fitte krijgsgevangenen werden afgevoerd naar bases en hospitaalkampen in Thailand. Duizenden krijgsgevangenen werden in de loop van 1944 naar Japan verscheept.

Medio 1944 begonnen de eerste bombardementen van de geallieerden op doelen in Thailand. Ook de spoorweg en de daar bij gelegen krijgsgevangenkampen vormden een doelwit voor de luchtaanvallen.

In strijd met de Conventie van Genève, waren die kampen niet als zodanig duidelijk zichtbaar vanuit de lucht, aangegeven. Daardoor zijn er ook veel slachtoffers onder de krijgsgevangenen gevallen. In een kamp van

Het Gadjah Merah bataljon, waaronder het Marinevendel, landt op 2 maart 1946 met Landing Craft Assault (LCA) landingsvaartuigen op een strand in de baai van Sanoer op Bali. Dit om het Nederlandse gezag op Bali te vestigen na de overgave van de Japanse bezetting. (Mariniersmuseum)

Stoffen mouwembleem van het Gadjah Merah bataljon.
(Mariniersmuseum)

Nederlanders in NongPladuk, vielen bij een luchtaanval 97 doden en nog meer gewonden.'

Hoe verliepen voor u de maanden voorafgaand aan de capitulatie?

'Gedurende de maanden januari tot en met maart 1945 zat ik in het kamp Tamakham. Dat lag zo'n 200 meter verwijderd van de grote stalen spoorbrug en de op enige afstand daarvan gelegen houten spoorbrug over de Kwae Yai rivier. Bij de eerste luchtaanval zijn in het kamp zeventien krijgsgevangenen omgekomen.

Met drie middagen per week een luchtaanval op beide bruggen was het een zenuwslopende tijd. Toen eindelijk de stalen brug flink werd beschadigd en de houten brug geheel weggevaagd was, werd het kamp ontruimd en kwam ik in het Chungkai kamp terecht.

Na enkele weken ging ik met een groep van 125 man naar een kamp bij PrachuapKirikan, gelegen aan de westkust van de Golf van Thailand. Wij hebben daar nog een paar maanden Japanse legergoederen moeten lossen uit houten vissersschepen en jonken.

In PrachuapKirikan beleefde ik op 19 augustus 1945 het einde van de oorlog. Geheel onverwacht kwamen toen een Britse officier met vijf parachutisten en een Nederlandse marineofficier ons kamp binnen en vertelden ons dat Japan had gecapituleerd en de oorlog voorbij was. Na al die bittere jaren konden wij het bijna niet geloven. Van het totale aantal geallieerde krijgsgevangenen van 65.000 zijn er 15.000 omgekomen in Thailand of Birma. Van de 17.000 Nederlandse "Spoorweg werkers" zijn er 3.000 omgekomen. Na enige weken van euforie, vernamen we de eerste zorgwekkende berichten uit Java en Sumatra....'

Wat gebeurde er na de capitulatie?

'Op 10 oktober 1945 moest ik mij melden in een voormalig Japans militair trainingskamp. Het kamp lag in de "bush" nabij het toen nog kleine vissersplaatsje Chonburi, gelegen aan de oostkust van de Golf van Thailand. Ik werd met ca. 180 ex-krijgsgevangen marinemannen en mariniers ingedeeld bij het Marine Vendel. Samen met zo'n 1.100 ex-KNIL krijgsgevangenen kregen wij onder een Britse commandant met een Indiaas

instructiepeloton, allen oorlogsveteranen, een 3 maanden durende opleiding in *jungle warfare*!

Eind februari 1946 werd het geheel van 2 KNIL bataljons en het Marinevendel, als Brigade Gadjah Merah (Rode Olifant), ingescheept en op 2 maart naar Bali overgebracht. Van het Marinevendel waren eerder in februari, tientallen met Hr. Ms. Tromp en een Nederlandse onderzeeboot via Australië thuisgevaaren. Eind maart '46 waren alle mariniers vanuit Bali overgeplaatst naar de Mariniersbrigade in Soerabaja.

Ik werd geplaatst bij het 3^e Infanterie bataljon, Cie. I (Izak), onder commando van KAPTMARNS J. Dourlein.

Tot medio '48, heb ik bij de Mariniersbrigade gediend. Het was voor mij een periode van boeiende activiteiten, kameraadschap, emoties en soms frustratie. Het zijn de mooiste jaren geweest uit mijn loopbaan bij het Korps.'

Hoe verliep uw loopbaan na terugkomst in Nederland?

'Bij mijn aankomst in Nederland mocht ik eerst met verlof. Ik hoopte nadien een plaatsing te krijgen in of nabij een grote stad om zo mogelijk een avondschool voor middelbaar onderwijs te bezoeken als voorbereiding om mij te bekwamen voor een burger werkkring in Indië.

Na einde verlof volgde plaatsing als instructeur bij de dienstplichtige mariniersopleiding bij de Afdeling Mariniers Volkel. Aan het einde van de opleiding kreeg ik een plaatsing in Den Haag bij het wachtdetachement van het ministerie van Marine. Hoofd sectie III Marid (beveiliging) was de MAJMANS Kaub, oud-commandant van de 2^e Cie MBA van het Marinebataljon. Die wees mij op de mogelijkheid voor een opleiding bij de Marine Inlichtingendienst en bij slagen, overgang naar dat dienstvak. Vanaf 1950 begon mijn eerste Marid-plaatsing in Vlissingen, gevolgd door plaatsingen in Den Helder en Amsterdam.

Van juni '58 tot december '59, werd ik geplaatst in Nederlands Nieuw-Guinea, op het bureau Staf Officier Inlichtingen CZM NNG, Hollandia. Een leerzame en interessante plaatsing.

Terug in Nederland werd ik geplaatst bij het Marine Opleidingskamp Hilversum, gevolgd door plaatsingen Amsterdam en als laatste onderofficiersplaatsing Vliegkamp Valkenburg. In de periode als LTZVK heb ik twee plaatsingen gehad, van 1 januari 1968 met een onderbreking van een paar jaren Marine Selectie Centrum Hilversum tot aan leeftijdsontslag op 1 november 1975, als hoofd sectie III a, Marid in Den Haag.'

Wat heeft u na uw LOM gedaan?

'Inmiddels was ik begonnen aan studie Chinese Taal en Cultuur aan de Rijksuniversiteit Leiden.

Tijdens collegevrije periodes werd ik gevraagd als freelance reisleader voor Indonesië en Thailand. Na 't derde studiejaar heb ik fulltime negen maanden in het jaar voor verschillende touroperators gewerkt, in landen in Oost-Azië [Japan] en Zuidoost Azië. Vanaf maart 1979, hoofdzakelijk in China en natuurlijk Indonesië. Met mijn,

sinds 1983, collega-reisleider en echtgenote, heb ik tussen onze “werkreizen” door, nog veel landen in de andere continenten bezocht. Na mijn 75ste verjaardag ben ik echt met pensioen gegaan. Ik kon met dankbaarheid terugkijken op mijn werkzame leven. ’

Wat gebeurde er na uw LOM?

‘Mede door mijn vrouw gestimuleerd besloot ik om het zwijgen over mijn ervaringen uit de oorlog te verbreken. Het is toch niet alleen mijn verhaal, maar ook dat van de maten die zijn omgekomen en van hen die het nooit konden of wilden vertellen. Ik begon met artikelen te schrijven voor verschillende verenigingsperiodieken. Via het HerinneringsCentrum Kamp Westerbork werd ik gastspreker/ooggetuige WO2 Ned.Indië voor scholen, organisaties en dergelijke. Dit alles heeft geleid tot veel interviews, tot zelfs op radio-tv, want als je ‘a’ hebt gezegd....

Een hoogtepunt vond ik wel, om in aanwezigheid van toen nog de Prins van Oranje, als oude Veteraan een toespraak te mogen houden in de Ridderzaal, ter gelegenheid van de Tweede Nationale Veteranendag in 2006. Een ander bijzonder moment was de kranslegging op 4 mei 2005 bij het Nationaal Monument op de Dam, als bestuurslid van de Stichting Herdenking Birma-Siam Spoorweg.

En last but not least, de Koninklijke Onderscheiding tot Ridder in de orde van Oranje Nassau, die ik vorig jaar 19 augustus uit handen van de toenmalige staatsecretaris mw. drs. M.L.J.E. Veldhuijzen van Zanten-Hyllner op landgoed Bronbeek heb mogen ontvangen.’

Wat is uw missie?

‘Mijn boodschap aan vooral de jongere generaties is: **vergeven maar niet vergeten en waakzaam blijven voor het behoud van onze kostbare vrijheid en zo nodig daar voor vechten.**’

BOEKEN

De geopolitiek van het Derde Rijk

Auteur : Perry Pierik
Uitgever : Uitgeverij Aspekt, 2012
Omvang : 358 pagina's
Prijs : € 26,95
ISBN : 9789461530882

In oktober 2012 bracht uitgeverij Aspekt “*De Geopolitiek van het Derde Rijk. De geestelijke wortels van de Veroveringsveldtocht naar het oosten.*” van de historicus Perry Pierik opnieuw uit. Pierik schreef dit boek oorspronkelijk in 1999 toen het werd uitgegeven onder de titel “*Hitlers Lebensraum.*”

Centraal thema is het streven van Hitler Duitsland naar *Lebensraum* en de ideeënwereld die daar achter schuil ging. Volgens Pierik is de aandacht die historici hebben gegeven aan Hitlers geopolitiek volledig ondergesneeuwd door diens rassenpolitiek die leidde tot de Holocaust. De wereldbeschouwing van Adolf Hitler is echter gebaseerd op twee pijlers; rassentheorie en *Lebensraum*. De twee begrippen zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. Volgens Pierik is de veldtocht voor *Lebensraum* het ultieme resultaat van de rassentheorie. Hitlers streven naar *Lebensraum*, de politiek en de veldtochten die daaruit voortkwamen, werden gevoed door en gebaseerd op het geloof dat de Duitsers superieur waren aan de volkeren in het oosten van Europa en de overtuiging om over hen te heersen. Naast de praktische uitvoering van de Holocaust was de veldtocht voor leefruimte en dan vooral de aanval op Stalin's Sovjet-Unie, het logische en ultieme resultaat van deze rassentheorie. De historicus probeert in dit boek een eerste aanzet te geven om beide thema's van Nazi-Duitsland meer gelijkmatig te behandelen. Om de ideologie van de nazi's te begrijpen neemt Pierik de lezer mee langs een bont gezelschap van personen en groeperingen, ideeën, studies en op-

vattingen die allemaal invloed hadden op Hitlers gedachtegoed. Een gedachtegoed dat de oorzaak is van de grootste landoorlog uit de geschiedenis van de mensheid, de Duitse invasie op de Sovjet-unie van 1941. Daarnaast leidde operatie Barbarossa tot een groter slachtofferaantal dan de Holocaust, reden te meer, volgens de auteur, om onderzoek te doen naar de onderliggende geopolitiek. Aan de basis van het bloedigste conflict uit de Tweede Wereldoorlog stonden wetenschappers van diverse pluimage, volkische denkers, ariosophen, reactionaire militairen, industriëlen, geestelijken en antisemieten die elk, soms zelfs vanuit tegenstrijdige belangen, Hitler de geestelijke munitie leverden voor zijn meest destructieve plan: de verovering van *Lebensraum*. In zeven hoofdstukken beschrijft Pierik een grote diversiteit aan ideeën, studies, standpunten, invloeden, protocollen, theorieën en overtuigingen die in de jaren '20 en '30 in Duitsland leefden en een rol speelden bij de vorming van Hitlers geopolitiek. Met name het gedachtegoed van de academicus Karl Haushofer komt aan bod. Maar ook de ariosophie van Guido von List en Jorg Lanz von Liebenfels passeren de revue. En de occulte ideeën van Rudolf van Sebottendorf. De denkbeelden van oud-generaal Erich Ludendorff komen langs, evenals die van nazi's van het eerste uur, Dietrich Eckart en Alfred Rosenberg. En hier blijft het niet bij. Naast een groot scala aan personen en gedachtegoed neemt Pierik de lezer ook mee naar wonderlijke locaties zoals de ruïnes van Carnuntum, de graftombes van Thebe, het mythische eiland Thule en Himmlers Wewelsburg, om er een paar te noemen. Als lezer

heb je nogal eens de indruk dat je midden in een Duitse variant van Dan Brown's *'De Da Vinci Code'* bent beland.

Maar waarom nu een heruitgave? Pierik geeft toelichting in de nieuwe inleiding. Volgens hem zijn er sinds 1999 een aantal nieuwe studies verschenen die in het kader van de Duitse geopolitiek niet onvermeld mogen blijven en een beter inzicht geven. Niet in de laatste plaats Pieriks dissertatie over Karl Haushofer. Het mag zo zijn, maar

niet één van deze studies is opgenomen in de literatuurlijst van deze heruitgave. Het heeft de schrijver wellicht een beter inzicht gegeven over het onderwerp, hij heeft het echter niet verwerkt in zijn tekst. En over een eerste aanzet tot herstel van evenwicht tussen Holocaust en *Lebensraum*? Al bij het verschijnen van de eerste uitgave gaven critici aan dat de vermeende leemte die Pierik meent te zien, niet bestaat. Andere historici hebben al geschreven over de

verstrengeling van beide begrippen.

De Geopolitiek van het Derde Rijk is vooral voor mensen met een interesse in het Duitsland van de jaren '20 en '30 van de vorige eeuw. Lezers die in staat zijn om door een oerwoud aan informatie de rode draad nog kunnen zien.

MAJMARNIS Rob de Wit

Pugno Pro Patria **De Koninklijke Marine** **tijdens de Koude Oorlog**

Auteur : D.C.L. Schoonoord

Uitgever : Uitgeverij Van
Wijnen, 2012

Omvang : 400 pagina's

Prijs : € 39,50

ISBN : 9789051944556

Dit boek geeft een overzicht van de ontwikkeling van de Koninklijke Marine na 1945, ingedeeld in vijf hoofdstukken die elk grofweg een decennium beslaan. Deze publicatie is de eerste van een reeks van drie, die verder zal bestaan uit een studie naar het personeelsbeleid en een onderzoek naar de operaties die de Koninklijke Marine uitvoerde buiten het NAVO-verdragsgebied. Dit eerste deel verschaft inzicht in de discussies en de besluitvorming over het marinebeleid waardoor de blik vooral gericht is op de Haagse top.

De Koninklijke Marine lanceerde direct na de Tweede Wereldoorlog vlootplannen met als uitgangspunt dat de Nederlandse marine onder eigen commando op de oceanen een rol moest kunnen spelen. Dat voornemen kon alleen worden verwezenlijkt indien de vloot de beschikking zou krijgen over voldoende en modern materieel. Een vliegkampschip, kruisers en onderzeebootjagers werden

onontbeerlijk geacht voor een taak op de Atlantische Oceaan, terwijl aan mijnenvegen of het escorteren van koopvaardij schepen minder prioriteit werd toegekend. Met steun van de Amerikanen slaagde de marine erin om ook voor deze laatste taken mijnenvegers en patrouillevliegtuigen te verwerven en daarmee aan zijn NAVO-verplichtingen in de kustwateren en op de Noordzee te voldoen.

Eind jaren vijftig beschikte Nederland al met al over een aanzienlijke vloot die feitelijk te groot was, gezien de benodigde financiële en personele middelen voor de instandhouding daarvan. Het verwerven van nieuw materieel en modernisering van de bestaande vloot bleef de hoogste prioriteit en dat ging regelmatig ten koste van de exploitatie, walfaciliteiten of het personeelsbeleid. Voortdurend moesten de plannen bovendien worden bijgesteld omdat technologische verbeteringen duurder uitvielen, de bouw van schepen vertraging opliep of politieke factoren tot aanpassingen leidden. Lange tijd werd getracht door middel van efficiency maatregelen en besparingen een oplossing te vinden, maar terugschroeven van de ambities bleek onvermijdelijk.

In de jaren zeventig werd de politieke greep op de marine versterkt door de invoering van de matrixorganisatie waarbij de verantwoordelijkheid voor materieel, personeel en economie en financiën verschoof naar het Ministerie van Defensie. Ondanks die reorganisatie en de bezuinigingen boden de jaren zeventig ook nieuwe kansen. Door de economische crisis kwam geld vanuit werkgelegenheidsfondsen beschikbaar om met behulp van Defensie de scheepsbouw van orders te voorzien. De marine ging graag akkoord en gokte erop dat na aflevering van de rompen de benodigde gelden voor apparatuur die noodzakelijk was om de schepen operationeel te maken, wel beschikbaar zou worden gesteld. De bouw van de nieuwe fregatten viel daardoor veel duurder uit dan

oorspronkelijk geraamd. In de jaren tachtig vormden de enorme kostenoverschrijdingen bij het Walrus-project dan ook aanleiding om de politieke controle op de bestedingen bij de marine verder te verscherpen.

De auteur, dr. D.C.L. Schoonoord, verrichtte voor deze studie grondig archiefonderzoek. Het boek bevat nauwkeurige verwijzingen naar die bronnen, waardoor het tevens een goed uitgangspunt vormt voor verder historisch onderzoek. De oud-marineofficier en militair historicus toont zich met deze studie niet alleen een kenner van de bedrijfscultuur bij de marine, hij heeft ook oog voor de spanningen die het optreden van de marineleiding met zich meebracht. De marine vormde een wereld op zich en beschikte lange tijd als enige over de benodigde maritiem-technische kennis om plannen te ontwikkelen of om stafeseisen voor nieuw materieel op te stellen. De centralisatie binnen de defensieorganisatie waardoor de staatssecretaris van Marine verdween en de chef Defensiestaf als hoofd van de afdeling operatiën voortaan rechtstreeks onder de minister van Defensie viel, werd door de marineleiding als bedreiging gezien. Uit de analyse van de auteur wordt niet duidelijk of de Koninklijke Marine daardoor uiteindelijk veel slechter af was.

Wat ontbreekt in deze studie, is een evaluatie van het beleid. De auteur laat zich kritisch uit over de voortdurende nadruk van de marineleiding op investeringen in nieuw materieel. Hij maakt daarbij melding van de directe gevolgen zoals het tekortschieten van de geoefendheid, of het niet op sterkte zijn van de bemanning van de schepen. De lange termijn effecten van het beknipten komen echter niet aan de orde, zodat de vraag of de Koninklijke Marine tijdens de Koude Oorlog eigenlijk wel op haar taak was voorbereid, niet wordt beantwoord.

Dr. Ine Megens
Universiteit Groningen

column

*De goede
boodschap is nog
wel verpakt in
allerlei venijnige
waarschuwingen.*

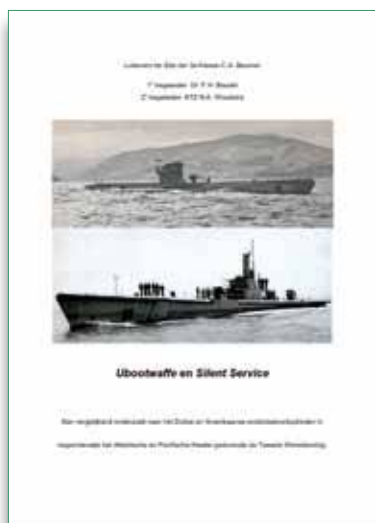
Prof. dr. J. (Ko) Colijn is
defensiespecialist, directeur
van 'Instituut Clingendael',
redacteur van Vrij Nederland
en hoogleraar aan de Erasmus
Universiteit Rotterdam

De oosterse geleerde Kishore Mahbubani doet weer van zich spreken. In boeken als 'Kunnen Aziaten Denken?' en 'De Eeuw van Azië' trok hij een paar jaar geleden al aan de bel: de macht verschuift in hoog tempo van west naar oost. En dat niet alleen, want het westen kreeg ook een flinke draai om de oren: het is arrogant' en lijdt aan ontkenningsgedrag. In zijn nieuwste boek 'Naar één Wereld, een nieuwe mondiale werkelijkheid' trekt hij weer flink van leer tegen het westen, maar er is ook een zekere mildheid over hem gekomen. De wereld is nu, gelukkig, bezield geraakt door techniek, kennis, ratio, marktdenken en verlichtingsethos. Dat zijn vooral westerse verworvenheden, die in hun abstractie zo slecht nog niet zijn en het universele referentiekader worden van die nieuwe mondiale werkelijkheid.

Die goede boodschap is nog wel verpakt in allerlei venijnige waarschuwingen. Er is in de wereld nog steeds veel irrationeel gedrag. Zo blijven we maar geld uitgeven aan defensie, terwijl de wereld steeds veiliger wordt, minder oorlog voert, en de bedreigingen van geheel andere aard zijn dan de oude militaire. Er zijn ook nog zeven mondiale tegenstellingen te overwinnen. Ik noem er een paar: we reageren nationaal op mondiale problemen, onze instituties zijn ingericht als een 'west tegen the rest' -model, de VS werkt niet samen met China maar koerst er dwars tegenin en het steeds groter wordende China heeft zijn weg nog niet gevonden in een steeds kleiner worden de wereld. En daar komen dan nog een paar geopolitieke hindernissen bij, zoals de slechte relatie VS-China, idem China-India, en het Midden-Oostenconflict.

Maar het optimisme overheerst, de verschillen worden volgens Mahbubani steeds kleiner. De trend naar convergentie is zelfs onomkeerbaar, het licht lijkt net op tijd doorgebroken. Hoe komt dat? In zijn vorige boek verweet hij het westen nog 'aan schromelijk zelfbedrog' te lijden door te beweren voor verandering open te staan. Aan zelfinkeer ligt de doorbraak naar convergentie dan ook niet. De paradox is dat het aan nationaal eigenbelang ligt. De kleine groep machthebbers in de wereld (zij vertegenwoordigen niet meer dan 12% van de wereldbevolking) begrijpt zo langzamerhand dat een politiek van machtsdominantie hen niet langer meer redt. Het spel is uit, van nu af aan moeten de VS en Europa het hebben van *rule of law*, juist om te voorkomen dat de opkomende machten het voor het zeggen krijgen. In 'Naar één Wereld' schetst Mahbubani dus een paradoxale omkering, eigenbelang dicteert dat de VS voortaan eigenbelang afzweert in de wereldpolitiek.

Is deze redenering houdbaar? Wij Nederlanders herkennen deze paradox, want ook wij zetten de internationale rechtsorde op het grondwettelijk schild, in de wetenschap dat we het niet van macht moeten hebben. Maar geldt dat ook voor China en India? Hier is Mahbubani inconsequent, want hij verwacht dat zij zich anders zullen gedragen dan de oude wereldmachten. Dat moet nog worden bewezen. <

IN DEZE RUBRIEK PRESENTEREN PAS AFGESTUDEERDE MARINEOFFICIEREN HUN SCRIPTIE.

Naam: Chris Beumer
Geboortedatum: 28 november 1989
In dienst: 12 augustus 2008
Huidige rang en functie: LTZ 3 /
 bezig met de initiële opleiding
aan het KIM.

Scriptie downloaden?
Ga naar www.kvmo.nl/2013

MIJN ONDERWERP

Na viereneenhalf jaar te hebben gestudeerd aan het KIM en KMA, ben ik inmiddels bezig met het laatste jaar voorafgaand aan mijn PBI. Ik heb de bachelor Krijgswetenschappen gevolgd en enkele weken geleden heb ik deze succesvol afgerond met mijn scriptie 'Ubootwaaffe en Silent Service'. Mijn scriptie betreft een vergelijking van het Duitse U-bootoptreden in de Atlantische Oceaan en het Amerikaanse onderzeebootoptreden in de Stille Oceaan, gericht tegen de vijandelijke scheepvaart gedurende de Tweede Wereldoorlog.

Hoewel er in het verleden veel is gepubliceerd over de beide *cases* was ik geen vergelijkbaar onderzoek tegengekomen. Er leek dus een lacune te bestaan in het onderzoek naar het onderzeebootoptreden in de Tweede Wereldoorlog, waar ik met mijn scriptie enige invulling aan kon geven.

MIJN ONDERZOEK

Op basis van een uitgebreide literatuurstudie heb ik onderzocht wat de verschillen tussen het Duitse en Amerikaanse onderzeebootoptreden waren en in welke mate deze hebben bijgedragen aan het verschil in uitkomst van de onderzeebootcampagnes in de Atlantische- en Stille Oceaan. Ik heb het onderzeebootoptreden op verschillende niveaus geanalyseerd. Ten eerste heb ik de manier waarop de Duitsers en de Amerikanen het onderzeebootwapen in hun (maritieme) strategie hadden ingebed onderzocht. Vervolgens heb ik gekeken naar het materieel dat beide landen tot hun beschikking hadden tijdens deze operaties en tot slot naar de daadwerkelijke inzet van de U-boten in de Atlantische Oceaan en de Amerikaanse *Silent Service* in de *Pacific*.

MIJN ONTDEKKINGEN

Gedurende de aanloop naar de Tweede Wereldoorlog lag de focus binnen de *Kriegsmarine* niet op het U-bootwapen. Het duurde lang voordat de Duitse militaire- en politieke top tot de conclusie kwam dat een oorlog met Groot-Brittannië in de (nabije) toekomst realistisch was. Hierdoor kwam de U-bootproductie pas tijdens de oorlog echt op gang. De Geallieerden konden aanvankelijk geen goed antwoord vinden op de manier waarop de Duitsers deze boten inzetten. Naarmate de oorlog vorderde waren de Geallieerden echter in staat steeds effectievere onderzeebootbestrijdingscapaciteiten te ontwikkelen en kantelde de strijd op de Atlantische Oceaan in het nadeel van de Duitsers.

De Verenigde Staten hielden al vanaf het begin van de twintigste eeuw rekening met Japan als mogelijke tegenstander en hadden ze hier hun (maritieme) strategie op ingericht. Ze waren echter niet voorbereid op een onbeperkte onderzeebootoorlog en de onderzeebootcampagne tegen de Japanse scheepvaart kwam mede hierdoor langzaam op gang. Naarmate de oorlog vorderde wisten de Amerikanen echter de verschillende problemen die hen parten speelden bij de inzet van het onderzeebootwapen op te lossen en nam de effectiviteit van hun onderzeeboten toe. Daarbij bleek Japan niet in staat een effectief konvoisysteem en goede onderzeebootbestrijdingscapaciteiten te ontwikkelen.

CONCLUSIES

Uit mijn onderzoek is gebleken dat de Amerikanen beter waren voorbereid op een strijd in het maritieme domein met Japan, dan de Duitsers dit waren op een strijd met de Britten. Hierdoor maakten de Duitsers meer foutieve inschattingen omtrent de U-bootoorlog tegen de Geallieerde scheepvaart en speelden zij de Geallieerden in de kaart. De Geallieerden konden zo een onoverkomelijke technologische voorsprong opbouwen in hun onderzeebootbestrijdingscapaciteit.

10X

AAN HET WOORD

LTZ 3 DRS. ARIE VERHEIJ

Geboortedatum : 30 juli 1985, te Rotterdam
 In dienst sinds : 10 augustus 2010
 Vooropleiding : 2003-2009 Erasmus Universiteit Rotterdam, o.a. Master Maatschappijgeschiedenis (History of Society)
 Huidige functie : PBI Wachtsofficier aan boord van Hr. Ms. Evertsens

AMBITIE

'Het onderste uit de kan halen', niet tevreden zijn met de status quo en gericht zijn op de toekomst. Ten onrechte wordt het als iets negatiefs gezien om eerezuchtig te zijn en hogerop te willen komen. Zelf ben ik wel gedreven maar niet zozeer om een hoge functie (lees 'ambt') te bekleden, maar veeleer om niet stil te staan, om mijzelf en anderen te (zien) ontwikkelen.

BEWONDERING

Voor mensen die zichzelf zijn en het normaal vinden om hele goede dingen te doen. Er zijn gelukkig veel mensen die op hun werkplek situaties beïnvloeden en hun burens of familie verzorgen, wildevreemden op straat helpen, soms met een klein gebaar of helpende hand; hier heb ik veel bewondering voor.

ERGERNIS

Negativiteit en pessimisme. Sommigen lijken hele dagen te kunnen zeuren, schelden en klagen, waarmee ze niet alleen hun eigen maar ook het humeur van anderen bederven.

ERVARING

Mijn ervaring bestaat vooral uit enkele jaren presenteren, (mee)schrijven aan (historische) publicaties, essays, columns, leidinggeven aan studenten en in jongerenwerk. Afgelopen jaar mocht ik allerlei grenzen verleggen, zoals het parachutespringen, dansen op Wienerball, de NSF-sportmedaille, Vierdaagse marsen. Onvergetelijke gebeurtenissen die ik in de tijd vóór 'de baas', niet gedaan zou hebben.

TOEKOMSTPERSPECTIEF

Er zijn nog veel dingen die ik wil leren en meemaken, bijv. in operationeel opzicht op een LCF waar ik nu op mag varen. En over enkele jaren wil ik weer verder op het academische pad, met onderwijs en onderzoek. Zo verwacht ik te blijven groeien en mijzelf ontwikkelen als jonge marineofficier. Met dit perspectief hoop ik samen met collega's mooie dingen te zien, bereiken en beleven; zodoende is er de toekomst voor onze organisatie en maatschappelijke relevantie, die ons toelachen.

PENSIOEN

Daar stond ik afgelopen jaar bij de aankoop van mijn huis wel bij stil. Hoe en waar zou ik later oud worden? Mocht het ooit zover komen, dan hoop ik zorgeloos van mijn oude dag te kunnen genieten en zorgzaam voor mijn familie en vrienden te kunnen blijven. Ik zou het erg vinden om dan afhankelijk van een ander te worden.

MOTTO

Ik hecht onder meer waarde aan de uitspraak die aan Romeinse schrijver Seneca is toegeschreven: "*non scholae sed vitae discimus*". Dat wil zeggen: 'niet voor de school maar voor ons leven leren wij'. Het sleutelwoord hierin is motivatie. Gemotiveerd zijn om te leren, om zelf iets te bereiken in het leven.

FAVORIETE BOEKEN

De boeken van Geert Mak, over de Nederlandse en Europese geschiedenis. Verder het werk van Kafka en Tolstoj en van de bekendere filosofen Hegel en Kierkegaard. Inspiratie haal ik o.a. uit het bijbelboek Prediker, waarin de dichtende koning Salomo schrijft over het fenomeen tijd en de jeugd, over ontoreikendheid van kennis, de noodzaak van wijsheid etc. Thuis heb ik een wand vol boeken, stuk voor stuk aanraders.

FAVORIETE MUZIEK

Jazz is mijn favoriete muziek: Louis Armstrong, Miles Davis, Wynton Marsalis. Daarnaast andere genres waarin een hoofdrol voor trompet en percussie zijn weggelegd, zoals reggae, ska en Cubaanse muziek.

WAAROM BEROEPSVERENIGING

Meedenken over en meewerken aan de eigen organisatie is belangrijk, zoals ik dat eerder bij medezeggenschaps- en faculteitsraden van de Erasmus Universiteit en in het jongerenwerk in Rotterdam mocht doen, sinds 2010 bij de Koninklijke Marine bijv. tijdens de (verkorte) KIM-opleiding als senator van het Korps Adelborsten en nu bij de Werkgroep Jongeren van de KVMO.

Nieuwe vice-voorzitter KVMO stelt zich voor
LTKOLMARN'S Joost de Wolf MSc.

‘Sinds kort ben ik vice-voorzitter van de KVMO. Veel leden kennen me al, maar u heeft misschien wat minder beeld bij wat u van me mag verwachten. Ik geef even kort een beeld van mijn achtergrond en duik dan direct in KVMO zaken.

Net als de meeste mariniers heb ik vooral een operationele achtergrond.

Ik ben pelotonscommandant, compagniescommandant en bataljonscommandant geweest, maar ik heb ook relatief veel gevaren. Veel van u zullen me echter kennen van mijn twee periodes in het Caribisch gebied en de zes jaar dat ik in Toulon bij de Franse marine heb gewerkt. Kortom een zeer afwisselend bestaan, waarin ik weinig tijd vond voor de KVMO.

In 2010 kwam ik weer terug in Nederland, na een periode van meer dan negen jaar in het buitenland. De krijgsmacht, en ook de marine, is in die tijd enorm veranderd. Natuurlijk is het bedrijf veiliger, kleiner en professioneler geworden; allemaal begrijpelijke en vaak ook goede ontwikkelingen. Niet alles is echter rozegeur en maneschijn. Ook de marine is, met name in de omgang met het personeel, veel onpersoonlijker geworden. Zo langzamerhand vinden we het normaal om automatisch gegenereerde brieven te krijgen, waarin zaken als wellicht naderend ontslag, FLO en functiewijzigingen worden aangekondigd. Het persoonlijke contact met onze

personeelsafdeling, waar de marine vroeger zo bekend om stond, lijkt steeds minder de norm. Ik vind dat jammer en vind dat we daar wat aan moeten doen.

Ook constateer ik, met u, dat de privileges van officieren steeds verder worden uitgehold. Meestal tracht men dat recht te praten door aan te geven dat die voorrechten “niet van deze tijd” zouden zijn. Ik ben het daar niet mee eens. Nu kan ik u natuurlijk niet beloven dat er niet verder aan onze voorrechten als officier wordt gemorrelt, maar u mag van me verwachten dat ik mijn best zal doen om verdere uitholling te voorkomen.

Toen ik eind vorig jaar door Marc de Natris werd benaderd voor een functie binnen de KVMO bleek dat er de komende jaren op Arbeidsvoorwaardengebied een groot aantal uitdagingen liggen, die lang niet altijd goed uitpakken voor het personeel. Ik begrijp het prima als u, net als ik, door alle veranderingen niet meer weet wat uw positie is.

De KVMO staat bekend als kritisch, maar ook reëel. Ik vind het belangrijk om de stem van de officieren van de Koninklijke marine duidelijk te laten horen in het overleg met de minister. Dan moet je ook de volgende stap zetten en daar invulling aan geven. In de komende tijd zullen de voorzitter en ik u overal bezoeken en proberen te peilen wat er bij u leeft, zodat we u goed kunnen vertegenwoordigen in het overleg. Ik hoop u snel te mogen begroeten.’

Reünie POTOM 1977

Bijna 36 jaar na aanvang van deze legendarische opleiding komt POTOM 1977 weer bij elkaar.

Locatie
Van Gendtkazerne Rotterdam. Parkeren gratis, wel oplijnen op aanwijzingen van Bob Delorme (ook present)

Datum
Appel 15.00 uur *sharp*

Aanvang
Vrijdag 14 juni 2013

Opgave
GTJ.Aben@mindef.nl of fons.scheltema@gmail.com

(concept)Programma:	
15.03 uur	Aanvang omkleden
15.05 uur	Touwbaan technische uitvoering (niet op tijd)
15.45 uur	Start hindernisbaan
16.00 uur	Gezamenlijke finish
16.15 uur	Borrel. Welkomstwoord Bert Aben (CDT VGKAZ) en Fons Scheltema (sponsor evenement)
17.30 uur	Indische rijsttafel (tafelspeeches appreciated, opgave bij Bert)
22.00 uur	Taptoe. Uitreiking uniek geschenk

Stemmige herdenking bij Monument Zr. Ms. Adder

Op 10 april jl. heeft de KVMO, in het bijzijn van ereleden, leden, de burgemeester van Den Helder en een deputatie van CZSK, op de algemene begraafplaats te Huisduinen een krans gelegd bij het monument ter nagedachtenis aan de slachtoffers van de scheepsramp met de rammonitor Zr. Ms. Adder. De ondergang van dit marineschip was mede aanleiding voor de oprichting van de KVMO in 1883.

Het was een stemmige bijeenkomst, waarbij gezamenlijk werd stilgestaan bij deze ramp. Waarnemend voorzitter van de KVMO KLTZ De Natris hield een korte toespraak, waarna er een overdenking volgde door VLAM Martens. Hierna werden twee kransen gelegd. De eerste krans namens de KVMO door de voorzitter en de burgemeester van Den Helder, de tweede krans namens het Commando Zeestrijdkrachten door KTZ Hofkamp en KTZ van Zanten. Het geheel werd omlijst door een delegatie adelborsten en een delegatie tamboers & pijpers van de Marinierskapel.

Het verhaal van de ondergang van de Adder is beschreven in het artikel van Richard Schmöll in het maartnummer van het Marineblad, te downloaden via www.marineblad.nl

Het doek is gevallen voor de Officieren Toneelvereniging

De Officieren Toneelvereniging heeft na 62 jaar moeten besluiten haar activiteiten te staken en de vereniging te ontbinden. Het besluit is door de leden unaniem genomen.

Reden voor het besluit tot ontbinding is dat het de vereniging de afgelopen twee jaar niet is gelukt om de jaarlijkse toneelvoorstelling (productie) op de planken te krijgen.

De OTV werd in 1951 opgericht als gezelligheidsclub, om met elkaar toneel te gaan spelen. Voordien was er in Soerabaja in Nederlands-Indië al eens een Officieren Toneel Vereniging opgericht. Daar werden toneelstukken opgevoerd voor de Nederlandse KM club.

't Huys Tijdverdrijf in Den Helder werd een belangrijke plaats voor repetities en opvoeringen. Later week de vereniging voor de repetities uit naar onder meer

de Marineclub, de oude bibliotheek van het KIM en marinevliegkamp De Kooy. De opvoeringen werden gehouden in de Helderse schouwburg De Kampanje en indien mogelijk, in De Tobbe, de schouwburg in Voorburg. In de loop der jaren hebben meer dan 100 mensen meegewerkt aan en gespeeld bij de OTV: vanwege overplaatsing kon men vaak niet langer dan twee jaar achtereen bij de vereniging blijven. Toch zijn er in die ruim 50 jaren ook ruim 50 stukken ingestudeerd en opgevoerd. De laatste 15 tot 20 jaar had de OTV een vaste kern van een aantal burgers, in defensiedienst of familie van defensiemedewerkers.

De KVMO was verbonden met de OTV en ondersteunde de toneelvereniging in haar jaarlijkse populaire producties. De KVMO betreurt het dan ook dat de OTV haar activiteiten heeft moeten staken.

ACTIVITEITEN WERKGROEP JONGEREN 2013

21 mei: Bijeenkomst werkgroep

Waar : Marineclub, Den Helder

Hoe laat : 17.00 uur

Meld je aan! : Via Facebook of

werkgroep.jongeren@kvmo.nl

Juni Thema-avond 'Wat te doen voor je poen'

September Bijeenkomst 'Toekomstperspectief deel 4'

Meer info volgt

IN MEMORIAM

Het hoofdbestuur van de KVMO heeft de droeve plicht u in kennis te stellen van het overlijden van:

KTZA b.d. drs. **G. Brand**, erelid KVMO († 11 april 2013)

VLAM LTZ 1 **J.M. de Jong** († 8 april 2013)

LTZ 2 OC b.d. **J.F. Ponsen** († 5 april 2013)

LTZ 1 b.d. **H. Hofman** († 22 maart 2013)

KTZ b.d. **J.A. Kusters** († 12 februari 2013)

Mevrouw **J.F.L. van Wely-Bond**, echtgenote van KTZ b.d. R. van Wely († 19 december 2012)

Wij betuigen de nabestaanden onze deelneming en wensen hun veel sterkte toe

Afdelingsactiviteiten eerste helft 2013

AFDELING NOORD

7 mei **Postactieve bijeenkomsten**

4 juni Locatie: Marineclub,
2 juli Den Helder
Aanvang: 17.30 uur

4 mei **Kranslegging bij het monument
"Voor hen die vielen"**

Locatie: Den Helder
Aanvang: 11:00 uur

16 mei **Afdelingsvergadering**

Locatie: Marineclub
Aanvang: 16:00 uur
Onderwerp: Beschrijvingsbrief en begroting 2013

AFDELING MIDDEN

14 mei **Afdelingsvergaderingen met aansluitend borrel**

11 juni Locatie: Frederikskazerne, toren D, vijfde verdieping
(VIP room), in Den Haag.
Tijd: 16.00-18.00 uur

AFDELING ZUID

24 mei **Barbecue (KVMO)**

Locatie: de Merelhoeve
Aanvang: 18.00 uur

DE DEADLINE VOOR AANLEVEREN VAN KOPIJ VOOR DE RUBRIEK KVMO-ZAKEN VOOR HET JULINUMMER IS 10 JUNI 2013.

De Koninklijke Vereniging van Marineofficieren

KVMO

Ere-leden:
KTZT b.d. ir. S.J.J. Hoffmann
KOLMARN b.d. A.H.P. Knoppen
KTZ b.d. L.J.M. Smit
KTZA b.d. drs. T.G.D. Steenbeek

Hoofdbestuur:

Voorzitter:
KLTZ ing. M.E.M. de Natris
(waarnemend)
Vice-voorzitter:
LTKOLMARN J. de Wolf MSc.
Secretaris:
LTZ 2 OC M.M.H. Heijligers
Penningmeester:
LTZ 1 ing. J. Baas MSc

Namens Afdeling Noord
KLTZE ing. F.J.J. Schoonhoff
Namens Afdeling Midden
KLTZT T.S. van Tongeren
Namens Afdeling Zuid
KLTZ b.d. K.F.J. Henkelman
Namens Werkgroep Postactieven
KTZA b.d. P.J.G. van Sprang
Namens Werkgroep Elders Actieven
MAJMARNS KMR drs. H. Steensma
Namens Werkgroep Jongeren
LTZA 2 OC drs. T.R. Timmerman

Afdelingsbesturen:

Noord:
KLTZE ing. F.J.J. Schoonhoff
KLTZ P.J. van Maurik
LTZVK 2 OC b.d. H.T. van Wilgenburg

LTZSD₁ b.d. mw. A.L.P. Vrijburg
LTZE 2 OC dr. ir. W.L. van Norden

Midden:

KLTZT T.S. van Tongeren
KLTZE ir. J.J. Bleijs
KLTZ b.d. J. de Jonge
KTZA b.d. P.J.G. van Sprang

Zuid:

KLTZ b.d. K.F.J. Henkelman
maj KL b.d. P. van der Laan
KLTZSD A.J. Zwiers
KLTZA b.d. P.A. Brons (postactieven)
KLTZT T.S. van Tongeren

Caribisch Gebied:

KLTZ ing. W.P. Groeneveld EMSD

Adres secretariaat:
Wassenaarseweg 2
2596 CH Den Haag
T : 070-3839504
F : 070-3835911
E : info@kvmo.nl
W : www.kvmo.nl

De KVMO heeft een samenwerkingsverband met Onderlinge Bijstand (www.onderlingebijstand.nl). Voor nadere informatie of het verkrijgen van aanvraagformulieren kunt u contact opnemen met het secretariaat KVMO.

Jubileumsymposium KVMO

Het thema luidt:

“Toekomst van de Koninklijke Marine”

13 juni 2013, aanvang 13.30 uur

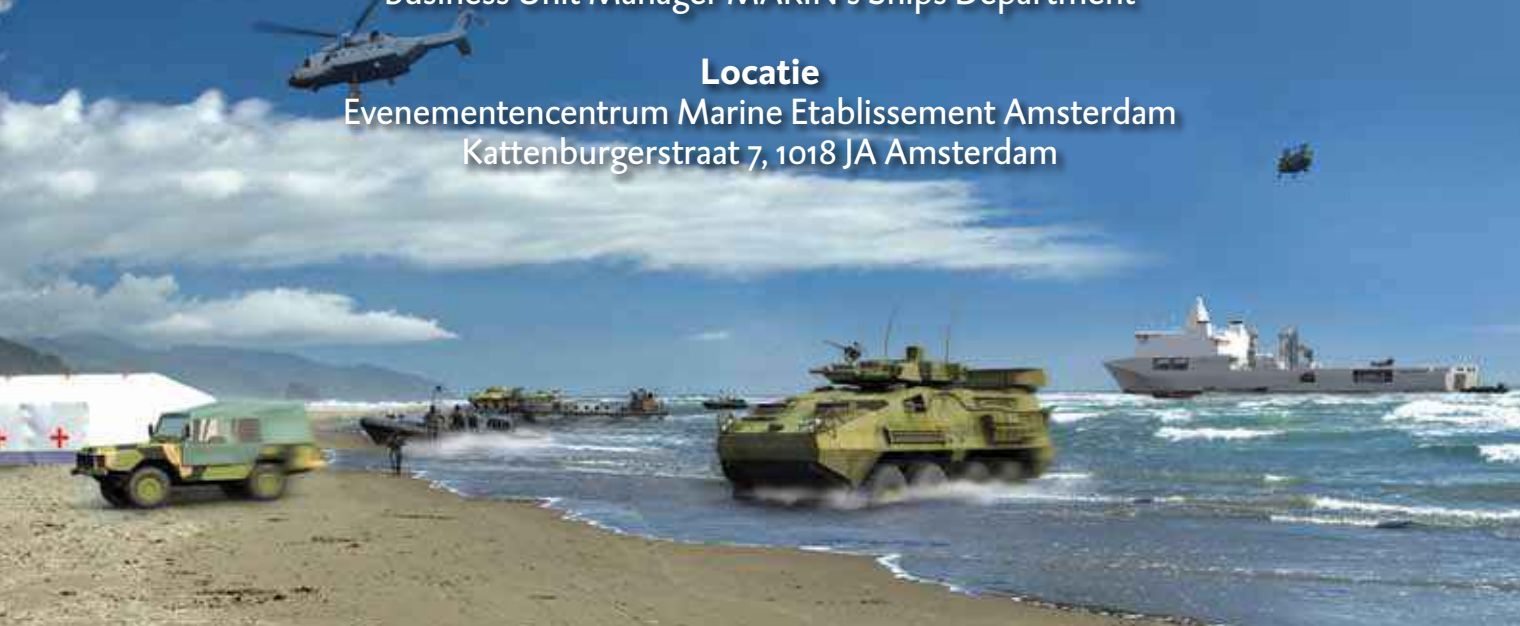
Sprekers:

Vice-admiraal Matthieu Borsboom
Commandant Zeestrijdkrachten

Prof. dr. Rob de Wijk
directeur The Hague Centre for Strategic Studies

Johan de Jong MSc
Business Unit Manager MARIN's Ships Department

Locatie
Evenementencentrum Marine Etablissement Amsterdam
Kattenburgerstraat 7, 1018 JA Amsterdam

Aanmelden: info@kvmo.nl | scan de code |

www.kvmo.nl/algemene-vergadering

